

UPPSALA
UNIVERSITET

Rapport 2017ht02375

Institutionen för
pedagogik, didaktik och
utbildningsstudier
Självständigt arbete,
förskolläraryrket
15 hp

Förskoleverksamhet med djur

- en studie av hur pedagoger anser att
förskolebarn kan påverkas av interaktion
med djur.

Emma Jonsson & Josefine Larsson

Handledare: Stellan Sundh

Examinator: Jörgen Mattlar

Sammanfattning

Denna studie behandlar vad pedagoger anser påverkar barn av interaktion mellan barn och djur i förskolan. Genom sammanlagt åtta intervjuer med förskollärare och barnskötare som arbetar med djur på olika vis på tre olika svenska förskolor, undersöks hur pedagogerna uppfattar att barn påverkas genom att arbeta med djur i förskolan. Intervjupersonernas svar har sedan jämförts med tidigare forskningsresultat inom området samt med observationer gjorda på två av förskolorna. Två av intervjuerna är gjorda vid ett studiebesök på en förskola som har egna får, höns, getter, grisar samt kaniner på gården. Vid samma besök genomfördes två observationer av tre barn då de interagerade med djuren. Två av intervjuerna gjordes vid ett studiebesök på en förskola som arbetar med fiktiva djur efter arbetsmaterialet Mini-REDE, samt genom att pedagogerna använder sig av de djur som finns naturligt i deras närmiljö. Även på denna förskola genomfördes två observationer med tre barn. Studien är gjord utifrån ett sociokulturellt perspektiv då lärandet och utvecklingen hos barnen i detta arbetssätt sker i samspel med andra, såväl barn och vuxna som med djur.

De effekter av arbetssättet som undersöks genom intervjuer och observationer i studien är vilka utvecklingsområden hos barnen arbetssättet främjar, hur arbetssättet kan främja barns omtanke för natur och miljö samt vilka utmaningar som kan finnas inom arbetssättet. Resultaten i vår studie visar hur djur naturligt påverkar barn genom att väcka starka känslor. Interaktionen mellan barn och djur främjar utvecklingen av den empatiska förmågan och ansvarskänslan genom att barnen får lära sig att ta hänsyn till djuren samt tänka efter vad djuren har för behov och vad vi som människor kan göra för att hjälpa djuren att få dessa behov tillgodosedda. Interaktionen mellan barn och djur ger även barn en förståelse för stora livsfrågor och naturens gång på ett naturligt och enkelt sätt. Djuren främjar även barns utveckling av kommunikationsförmågan, vilken enligt det sociokulturella perspektivet är centralt i allt lärande.

Nyckelord: förskola, djur, empati, ansvar, interaktion och kommunikation.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Arbetsfördelning	5
1.2 Bakgrund	6
1.3 Syfte och frågeställningar	6
2. Teoretisk utgångspunkt	8
2.1 Sociokulturellt perspektiv	8
2.1.1 Centrala begrepp	9
3. Tidigare forskning	10
3.1 Empati och empatisk förmåga	10
3.2 Ansvar	11
3.3 Livsfrågor	12
3.4 Utveckling av barns omtanke för natur och miljö	13
3.5 Utmaningar i arbetet med djur	13
4. Metod	14
4.1 Kvalitativ studie	14
4.2 Datainsamlingsmetod	14
4.2.1 Intervju	14
4.2.2 Observation	16
4.3 Urvalsprocess	16
4.3.1 Presentation av studiens intervjupersoner	19
4.4 Genomförande och bearbetning	19
4.5 Reliabilitet och validitet	21
4.6 Etiska överväganden	21
5. Analys och resultat	22
5.1 Vilka uppfattningar har pedagoger på hur förskolebarn påverkas av verksamhet med djur	22
5.1.1 Utveckling av barns empatiska förmåga	22
5.1.2 Utveckling av barns ansvarskänsla	24
5.1.3 Tillfällen för olika livsfrågor	26
5.2 Vilka strategier beskriver pedagoger att de använder sig av i arbetet med djur för att utveckla barns omtanke om natur och miljö	27
5.3 Vilka utmaningar uppfattar pedagoger att det finns i arbetet med djur i förskoleverksamhet	28
6. Diskussion	30
7. Slutsats	34

7.1 Vad är pedagogers syn på hur förskolebarn påverkas av verksamhet med djur?.....	34
7.2 Hur pedagoger använder sig av djur i arbetet med att utveckla barns omtanke för natur och miljö?	35
7.3 Vilka utmaningar anser pedagoger finns i arbetet med djur i förskoleverksamhet?	35
Referenslista	37
Bilagor	40

1. Inledning

Som pedagog i förskolan anser vi att man bör ställa frågorna ”vilket samhälle vill vi hjälpa till att skapa?” och ”hur skall vi kunna hjälpa och stödja barn till att bli de vuxna som skall skapa detta samhälle?” Vi lever i en värld med mycket stress och höga krav. Den psykiska ohälsan ökar stadigt och kryper allt längre ner i åldrarna. Utbrändhet har nästan blivit mer vanligt än ovanligt. Hur skall vi då bryta den trenden? Vilket samhälle är det vi vill hjälpa till att skapa? Som två snart nyexaminerade förskollärare vill vi bidra till ett sunt och välmående samhälle genom att hjälpa förskolebarn att utvecklas till empatiska, ansvarsfulla, starka och friska människor med starkt självförtroende.

Vi har båda arbetat på en förskola där det går en pojke med stort hjärta och fantastisk kreativitet. Denna pojke har väldigt svårt att sälla mellan alla intryck som han ständigt utsätts för. Han har svårt att hantera sina känslor och svårt att slappna av. Det pågår ständigt en kamp inom honom mellan vad han vet är rätt och vad hans impulser får honom att göra. Denna pojke har ibland hälsat på hos en av oss och träffat de djur som finns där. När han får umgås med djuren infinner sig ett lugn hos honom som vi sällan ser annars. Djuren har en fantastisk inverkan på honom och all hans uppmärksamhet hamnar hos djuren. Detta väckte tanken hos oss som resulterade i denna studie.

I våra liv har det alltid funnits djur och vi har båda funnit välmående och kraft i såväl naturen som tillsammans med djuren. Drömmen är att få använda detta arbetssätt i framtida jobb i förskolan.

1.1 Arbetsfördelning

Arbetet för vår studie delade vi upp genom att ta ansvar för att läsa litteratur, olika artiklar, och sedan sammanfatta dessa. Sedan har vi diskuterat och reflekterat kring vilken litteratur som varit relevant för vår studie och tillsammans arbetat samman texten till en slutversion. Vi delade upp intervjuerna mellan oss, och gjorde totalt fyra intervjuer var. Medan den ena intervjuade ansvarade den andra för inspelningen av intervjun samt skrev stödanteckningar. Likaså delade vi upp observationerna. Totalt gjordes fyra observationer, och vi gjorde två vardera. I analysen av det insamlade materialet tog vi ansvar för varsin del, intervjuerna respektive observationerna, och sedan sammanställde vi det tillsammans. Vi har haft ett nära samarbete i formuleringen av vår text, då vi under arbetets gång kontinuerligt diskuterat utformningen av stycken och meningar utifrån studiens innehåll.

1.2 Bakgrund

Den svenska förskolan styrs av skollagen och all verksamhet inom förskolan skall följa förskolans läroplan Lpfö 98, reviderad 2016. Den värdegrund som beskrivs i läroplanen grundar sig i demokratin. Förskolan skall förmedla en värdegrund som innebär människolivets okränkbarhet, alla människors lika värde, solidaritet med svaga och utsatta, jämställdhet mellan könen samt individens integritet och frihet. Genom lek och socialt samspel söker och erövrar barn kunskap, men även genom att iaktta, samtala, reflektera och utforska. Detta lärande utvecklas i samspel med såväl vuxna som andra barn. I förskolans läroplan står det även att det är förskolans uppdrag att fokusera på naturvårdsfrågor och miljöfrågor samt försäkra sig om att alla barn får ett sunt förhållningssätt till natur och miljö, och förståelse i hur de själva är delaktiga i naturens kretslopp. Förskolans verksamhet skall bidra till att barn förstår hur arbete och vardagsliv kan utformas på ett sätt som bidrar till en bättre miljö samt att barn utvecklar en respekt för allt levande. Arbetslaget på förskolan skall lyfta fram olika livsfrågor samt etiska dilemman (Lpfö98, 2016, s. 4 och 7-9).

Simeonsdotter Svensson menar att när djur introduceras och blir en del av barns uppväxt får det en rad positiva effekter på deras utveckling. Djur ger trygghet och kärlek samt stimulerar närvaro i stunden. En nära relation till djur kan även medföra stärkt självkänsla, känsla av bättre egenkontroll samt ökad förmåga att ta ansvar. Vid mötet mellan djur och barn startar en rad känslomässiga, kognitiva samt moraliska processer hos barnet gentemot djuret vilket måste respekteras och vägledas av vuxna i barnets närhet (2012, s. 1-2).

Genom att låta barn uppleva djur i vardagen skapas en möjlighet för barn att lära sig värdet av allt levande samt utveckla deras förhållningssätt till vår natur. Samtal kring hur vår värld fungerar uppstår naturligt, likväl som barns förståelse för hur vi har ett gemensamt ansvar för världen vi lever i (Björklund, 2014, s. 68-69).

Vi vill genom denna studie påvisa ett arbetssätt som både främjar ett sunt förhållningssätt till vår natur och miljö samt stärker barns empati, ansvarskänsla och ger tillfällen för samtal om olika livsfrågor.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka interaktionen mellan förskolebarn och djur i förskoleverksamhet. Närmare bestämt utgår studien dels från förskolepedagogers

uppfattningar om hur och i vilka avseenden barn och verksamhet påverkas av arbete med djur, dels hur barn interagerar med varandra och med djur om förskolans verksamhet.

- Vilka uppfattningar har pedagoger på hur förskolebarn påverkas av verksamhet med djur?
- Vilka strategier beskriver pedagoger att de använder sig av i arbetet med djur för att utveckla barns omtanke för natur och miljö?
- Vilka utmaningar uppfattar pedagoger att det finns i arbetet med djur i förskoleverksamhet?

2. Teoretisk utgångspunkt

Den teoretiska utgångspunkten för denna studie är det sociokulturella perspektivet på lärande. Det sociokulturella perspektivet handlar om hur barns utveckling och lärande främjas i interaktion med andra barn och vuxna, omgivningen och miljön. Simeonsdotter Svensson menar att skälen är många att barn får interagera med djur i förskolas verksamhet. Genom att barn och djur interagerar med varandra kan förtroendefulla relationer skapas (2012, s. 1). Vidare menar författaren att djur har en positiv och betydelsefull inverkan på barn och ibland något större än påverkan ifrån andra barn eller vuxna. Djur kan bidra med att ge kärlek, vänskap, stöd, tröst och skydd för barnet. Djur kan även fungera som ledare. Detta beroende på det enskilda barnets behov (2014, s. 77-78).

2.1 Sociokulturellt perspektiv

Som ovan nämns påpekar Simeonsdotter Svensson vikten av både barn- och djurrelationer samt relationer mellan andra barn och vuxna, vilket förklaras genom det sociokulturella perspektivet och Vygotskijs teorier. Det sociokulturella perspektivet förklaras av Säljö som menar att det har sitt ursprung i 1900-talets början i Lev Vygotskijs idéer och tankar om barns utveckling och lärande. Han påpekade vikten av tänkandets och språkets utveckling. Han menade att barns språkliga och tankemässiga utveckling är beroende av kommunikation med andra. Därför är social kommunikation och interaktion med andra människor en väsentlig del för att främja barnets utveckling och lärande. Det centrala är att både pedagoger och barn är aktiva deltagare i interaktion med varandra och utvecklar ett gemensamt lärande (2014, 297-303).

Vygotskijs teorier diskuteras även av Hwang och Nilsson. Enligt författarna anser Vygotskij att det enskilda barnet genomgår en individuell utveckling. Denna utveckling ska ses som ett resultat av barnets sociala samspel med andra barn, vuxna, pedagoger och familjemedlemmar. I kommunikation och interaktion med andra i sin omgivning främjas barnets språk och tänkande (2011, s. 66-67). Barn tillägnar sig kunskap genom egna erfarenheter och genom interaktion med sin omvärld. Det är vägen till kunskapen som är det viktigaste, inte svaret. Om barn ges möjlighet att få undersöka och upptäcka världen tillsammans med andra barn och vuxna i sin omgivning ökar barnens möjligheter att få en bättre förståelse för olika samband. Verkliga upplevelser leder till insikt och förståelse för barnen. Viktigt i detta blir att barn tillsammans med en vuxen får reflektera och vidareutveckla sina funderingar. Detta för att utveckla barnets kunskaper i den specifika situationen (Molander m.fl., 2015, s. 79 - 80).

2.1.1 Centrala begrepp

Några centrala begrepp för det sociokulturella perspektivet är *interaktion*, *kommunikation* samt *redskap/verktyg*.

Phillips och Soltis menar att alla barn tillhör olika sociala grupper såsom föräldrar, syskon, lekkamrater och pedagoger som de umgås och kommunicerar med. *Interaktionen* med dessa sociala grupper ger stimulans och ledning. Genom interaktion med vuxna som har mer kunskap än dem kan barn tala om saker som oroar dem och genom interaktion med andra barn kan de tillsammans engagera sig i olika aktiviteter (2010, s. 84).

Williams diskuterar vad som sker när barn interagerar med varandra. Utifrån ett sociokulturellt perspektiv är social interaktion och samarbete en förutsättning för lärande. Samarbete mellan barn främjar upptäckandet samt det kreativa tänkandet. Interaktion med andra barn kan leda till förståelse och rättvisa mellan individer. Därmed är interaktion och kommunikation de centrala länkarna för allt lärande. Lärandet är en process och sker då människan befinner sig i ett sammanhang (2006, s. 47-48).

I ett sociokulturellt perspektiv har *kommunikation* fått en avgörande roll. Genom kommunikation och samspel lär barnen av varandra, och genom att barn kan utbyta erfarenheter av kommunikation mellan varandra kan det hjälpa barn att delta i sociala processer, som deltagare att argumentera för sin åsikt men även som en bekräftelse i barnets kognitiva processer. Genom att barn kommunicerar med varandra och ger ömsesidig återkoppling motiverar de varandra till att söka bättre lösningar och tillägnar sig på så sätt ny kunskap (Williams, 2006, s. 46-47).

Phillips och Soltis belyser vikten av språket i allt lärande inom det sociokulturella perspektivet. De menar att det inte utesluter att djur eller små barn som ännu inte utvecklat sina språkliga färdigheter inte lär genom språket utan de har istället sitt eget språk, exempelvis genom imitation. Vidare menar författarna att språket är nyckeln i all kommunikation. Kunskapsmassan i samhället har byggts upp genom kommunikation såsom diskussioner, debatter, meningsskiljaktigheter och spridande av åsikter av författare, forskare och filosofer. Människor är sociala djur som i all tid har levt och utvecklats i grupper, vilket förutsätter att medlemmarna i dessa grupper kan kommunicera och interagera med varandra (2010, s. 85-86).

Johansson påpekar att begreppen *redskap/verktyg* intar en central plats i det sociokulturella perspektivet. Med detta menas att vi människor i sociala och kulturella sammanhang

kommunicerar med hjälp av och via olika redskap. Där inkluderas materiella redskap och verktyg, men även språket ses som ett verktyg inom detta (2012, s.53-54). Williams menar att barn eller vuxna i samspel med andra tillägnar sig sätt att tänka, tala och utföra handlingar de blir delaktiga i (2006, s. 47).

I förskolans läroplan beskrivs hur lärandet skall ske i samspel med såväl vuxna som med andra barn. En stor och viktig del i barns lärande och utveckling är barngruppen på förskolan. Det är de vuxnas ansvar att stimulera barn samt ge vägledning (Lpfö98, 2016, s. 7). Säljö menar att det sociokulturella perspektivet är en teori som ger förståelse för hur människor i socialisation med andra delar sina kunskaper och erfarenheter med varandra, vilket visar vikten av en social utveckling hos barn. Lärande och utveckling sker genom kommunikation och interaktion. Lärande är således något vi deltar i och inte något som överförs mellan människor (2014, s. 307).

I denna studie kommer vi undersöka hur barn påverkas av interaktion med djur. Det sociokulturella perspektivet blir aktuellt då barn interagerar med varandra och med djuren i en omgivning som är lugn och trygg för både barn och djur, nämligen naturen.

3. Tidigare forskning

Nedan följer en genomgång om vad tidigare forskning säger om detta område, om vad som främjas hos barn då djur är en del av verksamheten.

3.1 Empati och empatisk förmåga

Det finns många skäl att använda djur i förskolans verksamhet, diskuterar Simeonsdotter Svensson. Detta för att barn och djur på ett enkelt sätt kan knyta nära och förtroendefulla relationer, som kan leda till positiva effekter på barns lärande och utveckling. Djur stimulerar närhet i den givna situationen och ger kärlek till barnen utan ord. Hon beskriver hur barnen genom att se djur på bilder och samtala om dessa ökade förståelsen för etiska frågor. Barnen visade förmåga till att känna empati för djuren, men det som blev betydelsefullt var att barnen också kunde relatera djurens behov till människornas behov. Barnen uttryckte sig utifrån sina tidigare erfarenheter av en bild som de kunde känna igen och återvända till. Vidare hänvisar Simeonsdotter Svensson till Vygotskij (1978) som menar att den empatiska förmågan kan uttryckas i ord och på så sätt bli ett verktyg för barnens tänkande (2013, s. 115 och 123).

Barn utvecklar sin empatiska förmåga genom interaktion med djur. För att utveckla en empatisk förmåga krävs att man kan sätta sig in i någon annans situation. Förmågan att se

saker ur ett annat perspektiv samt att känna medkänsla är även de förmågor som barn behöver träna för att utveckla sin empati och få ett moraliskt och respektfullt förhållningssätt. För att barn ska kunna träna sin empatiska förmåga krävs även att de samtidigt utvecklar sin självkänedom och självkänsla (Simeonsdotter Svensson, 2013, s.116).

Vidare diskuterar Busch m.fl. hur interaktion med djur främjar barns empatiska förmåga samt förmågan att se saker ur olika perspektiv. Aggressivt beteende och hyperaktivitet hos barn minskade då djur var närvarande och barn som hade en nära relation till sina husdjur hade lättare att visa empati. Det främjar barns empatiska förmåga samt förmågan att se saker ur olika perspektiv. Aggressivt beteende och hyperaktivitet hos barn kan även minska då djur är närvarande och barn som har en nära relation till sina husdjur har visats ha lättare att visa empati. Barns interaktion med djur kan även bidra till bättre kognitiv utveckling och därmed bidra till ökat lärande (2016, s. 312 och 315).

Bone lyfter framgången i att använda djur i terapeutiskt syfte. Att barn som interagerat med djur har lättare att känna empati med andra människor. I ett terapeutiskt arbete kan man även studera hur barn interagerar med djur. Barn som behandlar djur illa kan vara tecken på att våld i familjen förekommer (2013, s. 59).

3.2 Ansvar

Anledningarna till att utgå från djur i arbete med barn är många, menar Simeonsdotter Svensson. Djurs inverkan på barn kan till och med vara större än andra människors eller även föräldrarnas inverkan. Djur ger trygghet och kärlek samt har positiv effekt på barns självkänsla, känsla av bättre egenkontroll samt ger barn en större förmåga att ta ansvar. Moraliska, emotionella och kognitiva processer angående välfärden av djuren startar hos barn då de blir en stor del i deras utveckling. Barns tankar och känslor om att man inte får göra djur illa måste respekteras av vuxna för att de skall kunna lära sig att hantera dessa känslor och för att de skall lära sig att agera på ett ansvarsfullt sätt (2012, s. 1 - 2). Även Busch m.fl. menar att barns interaktion med djur kan bidra till bättre kognitiv utveckling och därmed till ökat lärande samt kan lära barn att ta eget ansvar (2016, s. 312).

Att ha djur såsom katt eller hund är ett utmärkt sätt att uppmuntra barn till att värna om och ta ansvar för allt levande, enligt Muldoon m.fl. Däremot kan barn ha som intention att ta ansvar för ett djur mer än att faktiskt ta ansvar för djuret. Ansvarstagande finns inte automatiskt hos barn utan måste tränas med hjälp av vuxna, vilket ibland då istället kan leda till ett tvång och stress. Det är också lätt hänt att barn inte ges möjlighet att ta ansvar, på grund av att vuxna

inte litar på barnet eller av rädsla för att barnet eller djuret på något vis skall ta skada. Interaktionen med djur betyder därmed inte automatiskt att barn utvecklar sitt ansvarstagande utan det kräver att de vuxna runt omkring måste vägleda samt agera på ett sätt som främjar barns utveckling av ansvarstagandet (2015, s. 202 – 203, 209 och 214).

3.3 Livsfrågor

Empati och lärande är något som går hand i hand, menar Simeonsdotter Svensson. Empatin stärks genom interaktion med djur och det medför i sin tur att barn lär sig sätta ord på sina känslor. Barn har lätt att utveckla en relation med djur och känna sig trygga med den relationen. Det i sin tur medför att barn förbättrar sin kommunikativa förmåga (2014, s. 81). Barns möte med djuren skapar sedan mängder av tillfällen för diskussioner och samtal som berör människans förhållande till djur (Björklund, 2014, s. 69).

Något som barns interaktion med djur för med sig, menar Uttley, är diskussioner som uppstår om sjukdom och död. Vid arbete med levande djur måste man alltid vara beredd på att djuret dör eller blir sjuk. Detta kan frambringa starka känslor hos barnen. Känslor som vidare kan medföra att barnen kan relatera till andra stora händelser i livet. De diskussioner som då kan uppstå kan främja barns förmåga att hantera svåra händelser och känslor. Författaren beskriver hur en förskolechef arbetat i Vermont i flera år med barn från hemförhållanden så svåra att de trettio år senare fortfarande fick honom att gråta. Många av dessa barn hade svåra psykologiska blockeringar och allvarliga tillitsproblem till vuxna, men kunde fortfarande anknyta starkt till djur såsom marsvin, hamstrar och kaniner. Dessa barn kunde sitta i timtal och prata och kela med dessa djur. Genom interaktionen med djuren kunde de berätta och dela med sig av händelser de inte klarade av att berätta för vuxna (2013, s. 19 - 20).

En annan aspekt på hur viktiga livsfrågor kan komma till ytan med djurens hjälp är hur våld i hemmet kan upptäckas genom att barn visar ett våldsamt beteende mot djur. Om ett barn beter sig illa mot djur bör det ses som en varningssignal och tas på allvar i ett tidigt skede. Är ett barn våldsamt mot djur kan det vara tecken på att barn indirekt eller direkt är utsatt för våld i hemmet, och får inte barnet hjälp i detta beteende kan det leda till ökad våldsamhet mot både djur och människor (Simeonsdotter Svensson, 2012, s. 2). Simeonsdotter Svensson menar även att barn inte alltid vill eller kan öppna sig för vuxna eller känna att de har en tillit till en vuxen. Då kan djuren bli ett tillfälle för barnen att få dela sina tankar och funderingar (2014, s. 79).

3.4 Utveckling av barns omtanke för natur och miljö

Jane Bone betonar vikten av djur och natur i barns liv. Hon lutar sin artikel på Loris Malaguzzis teorier (1998). Malaguzzi beskrev naturen som en tredje pedagog, utöver de två lärare som alltid finns närvarande inom den italienska Reggio Emilia-förskolan. Bone utvecklar detta och menar att djuren är den fjärde pedagogen. Hon menar att ju mer barn utvecklar sitt intresse för djur desto mer angelägna blir de att ta hand om sin miljö, förståelse för att naturen innehåller mängder av levande varelser samt förståelse för hur vi alla ingår i samma ekosystem. Bone påpekar även att barn som växt upp med djur hemma har en större förståelse för alla djurs välbefinnande (2013, s. 57–58). Även insekter och smådjur som vistas i vår natur kan användas för att väcka barns intresse och omtanke om djur och natur, menar Hachey och Butler. Genom att lära barn att plantera ges tillfälle att prata om alla de djur och insekter som sedan är inblandade i att plantan skall växa, såsom maskar, bin, fjärilar och dylikt. Detta ger ett tillfälle för att utveckla barns omsorg om sådana djur istället för att vara rädda för eller äcklade av dem. Författarna menar att då barn lär sig att bry sig om alla djur, oavsett storlek eller utseende, utvecklar de en hälsosam och nyfiken attityd mot vår natur och de djur som finns där (2012, s. 38 - 39).

Björklund menar även hon att naturen har en viktig roll när det handlar om lärande för hållbar utveckling. Det är viktigt att bjuda in djur och natur som en del i förskolans verksamhet. Det finns många olika sätt att göra detta på, såsom att samtala om nyckelpigor och maskar när dem börjar vakna på våren, små levande varelser som barnen fascinerar av. Om vi som pedagoger uppmuntrar dessa möten med djur på gården ger det många möjligheter till diskussioner med barnen om hur vi på ett respektfullt sätt kan vara tillsammans med djuren. Genom att bygga olika bon åt djuren, såsom fågelholkar visar vi barnen att vi vill ha djuren nära. Fågelholkarna blir sedan en del av förskolans utemiljö och ett ständigt samtalsämne med barnen. Likaså kan vi skapa fågelbad till fåglarna för att det är något fåglarna behöver. På detta sätt menar författaren att vi bjuder in djuren i förskolans verksamhet och visar barnen att djuren är en del av naturen och naturen är något vi ska värna om (2014, s. 68–70). Muldoon m.fl. betonar hur människor med husdjur får en naturlig omtanke för såväl andra människor som för den natur vi har omkring oss (2015, s. 202).

3.5 Utmaningar i arbetet med djur

Uttley behandlar även frågan om vad som kan vara svårigheterna med att ha djur i klassrummet. Det som oftast hindrar är pedagogernas intresse och möjlighet att ta hand om

djuret eller djuren. Vanligast, menar författaren, är att pedagoger som själva växt upp med djur och/eller har djur i sitt eget hem även väljer att arbeta med att ha djur i sitt klassrum. Även ekonomin kan vara ett motargument till arbetssättet. Innan man införskaffar djur måste den finansiella aspekten granskas. Det kostar pengar att både införskaffa djur samt att ta hand om dem, och då krävs att man har en plan för hur de skall finansieras då de ekonomiska resurserna i skolan ofta är ganska små. Ytterligare en faktor är djurens välbefinnande. Det är inte alltid helt lätt att tillgodose den plats, temperatur, ljus samt möjlighet till att dra sig undan som djuret eller djuren behöver i ett klassrum (2013, s. 17 - 18).

4. Metod

I detta avsnitt beskrivs metoden och de tillvägagångssätt vi valt för vår studie. Här redogör vi för urvalsprocess, datainsamlingsmetod, genomförandet av intervjuerna och observationerna samt hur vi bearbetade det insamlade materialet. Vi framhäver även de etiska överväganden vi tagit samt studiens reliabilitet och validitet.

4.1 Kvalitativ studie

Vår studie grundar sig på våra intervjupersoners svar samt vad vi såg under våra observationer. Denna studie är kvalitativ då vårt resultat endast grundar sig på vad sex pedagoger anser samt utifrån vad vi såg genom våra observationer. Løkken och Søbstad menar att en kvalitativ studie ger en helhetsbild av en speciell företeelse man intresserar sig för att undersöka. För att fånga helheten undersöks olika samband av en företeelse. En viktig aspekt för kvalitativa studier är att målet handlar om en förståelse av något mer än en förklaring av något (1995, s. 29 - 30). Det är vad pedagogerna anser och vad vi sett genom våra observationer som ligger till grund för denna studie. Dock grundar sig denna studie enbart på vad sex pedagoger anser samt de fyra observationer vi gjort om detta arbetssätt, vilket vi är medvetna om. Observation och intervju valdes med syfte att vi ville se med egna ögon om det pedagogerna sa i intervjuerna stämde överrens med vad vi såg i observationerna.

4.2 Datainsamlingsmetod

Här redovisas hur vi genomfört våra intervjuer samt observationer.

4.2.1 Intervju

Vid de personliga intervjuerna, på Förskola A och Förskola B, träffade vi pedagogerna personligen på deras respektive arbetsplats. Vi enades om 16 respektive 12 intervjufrågor, se bilaga 1 respektive bilaga 2, som var relevanta för de olika förskolorna. Frågor om vad som

främjas i ett arbetssätt med levande djur respektive vad som främjas i ett arbetssätt med fiktiva djur. Vi valde personliga intervjuer för att detta ger en tydligare helhetsuppfattning. Bell anser att det är en fördel att göra intervjuer ansikte mot ansikte då den intervjuade via sitt kroppsspråk, med pauser, mimik och tonfall kan ge information på ett sätt som inte kunnat avläsas genom skriftliga svar. Vid en intervju ansikte mot ansikte ges även möjlighet att ställa följdfrågor vilket kan leda till mer utvecklade och fördjupade svar. Intervjuer som görs under informationsinsamlingsfasen blir en kombination av strukturerade och ostrukturerade intervjuer. Bell betonar vikten av strukturerad intervju för att få svar på de frågeställningar som formats samt ge tyngd i intervjun om den intervjuade ges möjlighet att samtala om egna intressen, erfarenheter och upplevelser (2006, s. 158 och 162). Vi använde oss av så kallad halvstrukturerad intervju. Vi formulerade färdiga frågeställningar men vi gav ändå intervjupersonerna utrymme att själva förmedla och beskriva egna erfarenheter, intressen och upplevelser.

Vid telefonintervjuerna formulerades intervjufrågorna om och fördjupades för att få ut mer av svaren, men valde frågor som ändå undersökte vad pedagogen själv ansåg. Vi är medvetna om att telefonintervjuer inte kan bidra med samma helhetsuppfattning som nämns ovan, men det var det enda sättet för oss att få fördjupade svar. Kvale och Brinkman betonar vikten av intervjuer ansikte mot ansikte då intervjuaren kan bli känsligare vid intervjutillfället då lyssnaren lägger vikten på språk och tonfall. Författarna menar dock att fördelen med telefonintervjuer är att de ger möjlighet att intervjua människor långt borta eller om det inte finns någon möjlighet att träffa intervjupersonen (2014, s. 172 och 190). Vidare beskriver Kvale och Brinkman en telefonintervju som en kvalitativ intervju. En kvalitativ intervju innebär att det är intervjupersonens levda erfarenheter från vardagen som fokuseras. Det är intervjupersonens erfarenheter ur eget perspektiv som beskrivs. Intervjufrågorna bör vara korta, lätta att förstå och förskonade från akademisk jargong, för att stimulera positiv interaktion, hålla samtalet flytande samt få intervjupersonen att dela med sig av sina egna upplevelser, erfarenheter och känslor (2014, s. 41, 47 och 173). Till telefonintervjuerna för Förskola A och Förskola C enades vi om totalt 9 intervjufrågor respektive 15 intervjufrågor med tillhörande 7 följdfrågor, se bilaga 3 respektive 4.

En intervju med öppna frågor innebär enligt Bell att intervjupersonen ger svar med ord, en fras eller längre kommentar. Öppna frågor kan användas som en introduktion till en uppföljningsintervju och kräver ett större arbete i analysstadiet (2006, s. 138). Vi har valt öppna frågor för att vi sedan vill analysera svaren. Det gjorde att vi på Förskola A fick göra en

uppföljningsintervju. För att undvika detta på Förskola C gjorde vi fördjupade intervjufrågor med följdfrågor direkt vid första tillfället.

4.2.2 Observation

Observationer gjordes två på vardera Förskolor A och B. Observationsschemat utformades utifrån två olika frågeställningar men med olika indikatorer, se bilaga 5, baserat på vårt syfte och våra forskningsfrågor. Vi använde oss av en så kallad strukturerad observation samt att vi använde oss av ett observationsschema i observationerna. Enligt Bell innebär en strukturerad observation att man har ett förutbestämt fokus och att man som observatör vet vad man ska observera. Det ger sig inte till känna efterhand. En observation ska göras på ett så objektivt sätt som möjligt. Det är de iakttagelser man ser som ska föras anteckningar över och inte de individuella uppfattningarna man har. Detta menar författaren att ett observationsschema ger ramen för. I schemat förs anteckningar utifrån vad som händer i den givna situationen utan att lägga några individuella uppfattningar. Sedan tolkas informationen på ett så korrekt och objektivt sätt som möjligt. Inför varje observation bör det formuleras ett nytt observationsschema utformat med utgångspunkt i det som ska undersökas och det som fungerar bäst för dem som ska observera (2006, s. 191 - 192).

Observationerna på Förskola A samt Förskola B gjordes med utgångspunkt i samma observationsschema, men med lite skilda indikatorer om vad vi observerade. Vi hade förutbestämt att vi skulle observera med en skala med siffrorna ett till fem, men under de första observationerna på Förskola A insåg vi svårigheterna med att placera vad barnen gjorde utifrån en skala och antecknade istället i schemat vad vi såg. Som Bell påpekar ovan la vi heller inga egna värderingar eller uppfattningar om vad vi såg. Observationerna gjordes för att sedan kunna jämföra med vad pedagogerna sagt i intervjuerna om vad som främjas hos barnen i arbete med djur.

4.3 Urvalsprocess

Vi valde att göra totalt åtta intervjuer med sex pedagoger samt fyra observationer fördelade vid tre olika svenska förskolor. Förskolorna arbetar med djur på olika sätt och i denna studie benämns förskolorna som Förskola A, Förskola B samt Förskola C. De åtta intervjuerna fördelades på förskolorna, två intervjuer med två pedagoger på vardera förskola samt ytterligare två fördjupade intervjuer med pedagogerna på Förskola A. De fyra observationerna fördelades på Förskola A samt Förskola B, med två observationer på vardera. På Förskola C utfördes inga observationer då vi inte besökte den förskolan utan valde istället att göra

intervjuerna via telefon. Anledningen till att intervjuerna på Förskola C gjordes via telefonintervjuer var på grund av ekonomiska skäl samt på grund av tidsbrist då Förskola C är belägen 41 mils bilresa samt 3 timmar med båt från oss. Løkken och Søbstad menar att personliga intervjuer och telefonintervjuer är två olika typer av direkta intervjuer. Telefonintervjuer är i viss mån indirekt då man använder sig av en telefon som är ett tekniskt hjälpmedel, men räknas inte som en indirekt metod. Vid en telefonintervju saknas kontakten ansikte mot ansikte, då den icke-verbala kontakten inte blir märkbar. Däremot blir den märkbar i en personlig intervju (1995, s. 96).

Anledningen till antalet pedagoger var att vi ville ha fler än en pedagog per förskola för att höja anspråken i studien. Dock grundas denna studie enbart på sex intervjupersoners svar och vad de anser om arbetssättet. Vi valde dessa förskolor för att framhäva möjligheterna i olika sätt att arbeta med djur, samt att påvisa skillnaderna i dessa olika arbetssätt.

Förskolorna A och C valdes genom att leta på internet efter förskolor som arbetar med djur, för att få en överblick av vilket utbud som fanns. Det fanns totalt fem förskolor med detta arbetssätt. Förskola A valdes för att de arbetade med egna djur på förskolan och att djuren blev en stor del av förskolans och barnens vardag. Förskola C valdes då vi ansåg att vi behövde fler och djupare svar från fler pedagoger. Kriterierna för urvalet av Förskola C var att de skulle arbeta med djur på något sätt i förskoleverksamheten. Förskola B valdes då vi båda har anknytning till förskolan och sedan tidigare vet att de arbetar med arbetsmaterialet Mini-REDE.

Mini-REDE är ett värdegrundsmaterial för barn framtaget av djurskyddsföreningen Djurskyddet Sverige genom Kerstin Malm och Dag Einarsson och baserat på vetenskapliga studier. REDE står för Respekt, Empati, Djur och Etik och syftet är att barn skall utveckla ett respektfullt och empatiskt synsätt gentemot djur, natur och människor genom de olika övningarna presenterade i materialet (2012, s. 4).

De tre förskolorna i denna studie är alla belägna på den svenska landsbygden. Förskola A har egna djur på förskolan, och det har de haft sedan starten år 1989. Där finns höns, två kaniner, tre får, två getter samt tre minigrisar. Förskolan arbetar efter årets fyra årstider och odlar, skördar och sköter om gården samt djuren. *I den fria leken får barnen själva bestämma hur mycket de vill vistas hos djuren, men då alltid med en vuxen i närheten och på djurens villkor. Barnens behov och vilja styr i första hand och vi ser sedan till att "krydda det hela" med olika delar av läroplanen,* beskriver Pedagog 2.

Förskola B startades år 1995. Det är totalt 15 barn inskrivna och nio pedagoger som arbetar där. I förskolans närhet finns både hästar och får dit förskolan gärna går på utflykt. De har även ägnat mycket tid åt igelkottar som håller till vid förskolan och två katter som bor i närheten och gärna vistas på förskolegården. Förskolan har en mycket stor gård med varierande miljö bestående av både berghäll, backar, kojor, buskar och naturliga lekmiljöer som är mycket speciell och unik för hela kommunen.

Förskolan har tidigare arbetat med naturnära projekt med idéer tagna ur arbetsmaterialet Mini-REDE. Det var ett projekt som förskolan arbetade med under ett helt läsår, men som avslutades till sommaren 2017. Eftersom förskolan nyligen arbetat med projektet valde vi att besöka och intervjua Förskola B för att få veta mer om projektet och vad som främjade barnens utveckling av fiktiva djur. Genom arbete med arbetsmaterialet Mini-REDE har de introducerat de fiktiva figurerna mamma och pappa koltrast. Barn och pedagoger arbetade kring fåglar, studerade, ritade av, lyssnade etc. Därefter byggde de bo åt mamma och pappa koltrast, funderade på hur de ville ha och vad de åt. Barnen provade att röra sig som fåglar och äta som fåglar etc. och när våren kom lade mamma och pappa koltrast ägg och fick små koltrastungar. Projektet med koltrastfamiljen är bara ett exempel på hur Förskola B arbetar. De arbetar ständigt med djur och natur i sin vardag på olika sätt. Detta genom Mini-REDE med fiktiva djur, men även med djur såsom igelkottar i den närliggande miljön. *Vi arbetar inte med egna djur men det bor två katter i närheten som besöker förskolan varje dag och umgås mer än gärna med barnen och oss pedagoger ute på gården,* beskriver Pedagog 4.

Förskola C startades år 2016 på den svenska landsbygden. Det är 34 barn inskrivna på förskolan, och totalt åtta anställda på förskolan, inklusive en kock. Förskolan startades genom att förskolechefen har stort intresse för djur och natur och ville därmed ha denna inriktning på sin förskola samt att det inte fanns denna inriktning på de närliggande förskolorna runtomkring. Förskolan har en närliggande bondgård med nötkreatur som de besöker och har anknytning till. De har en egen hund på förskolan samt en shetlandspionny på den bondgård i närheten som besöks flera gånger i veckan. Hästen besöker även förskolan vid olika tillfällen och deltar i verksamheten. Förskolans shetlandspionny är en gammal ridskolepionny, som gärna låter sig bli klappad och ompysslad av barnen. Hunden finns med hela tiden i verksamheten, och blir därför som en del i förskolans vardag. Förskolan har även möjlighet att hälsa på hönsen på den närliggande bondgården, och de har som idé att ta in en äggkläckningsmaskin på förskolan för att synliggöra den processen.

4.3.1 Presentation av studiens intervjupersoner

Det gjordes inget konkret urval av våra intervjupersoner, utan våra kriterier var att vi ville intervjua förskolechefen på vardera förskolor samt en pedagog verksam på förskolan. Det var endast på Förskola B vi inte fick möjlighet att intervjua förskolechefen. Där gjordes urvalet till intervjupersonerna till de pedagoger som arbetat med projektet om Koltrastfamiljen ur arbetsmaterialet Mini-REDE. Vi är medvetna om att våra intervjupersoner har olika utbildning på olika nivåer och olika lång erfarenhet. Vi anser att våra intervjupersoner kompletterar varandra och det vi vill framhålla är deras tidigare erfarenheter vilket spelar roll i hur de tänker och agerar i deras arbete. Det var också vad pedagogerna ansåg och hur de agerade som var viktigt för oss i vårt resultat av studien. Därför var det för oss inte av vikt att våra intervjupersoner enbart skulle vara förskollärare. Pedagogerna för intervjuerna kommer vara anonyma och benämns därför som Pedagog 1, Pedagog 2, Pedagog 3 och så vidare. Nedan följer en kort presentation av våra intervjupersoner och deras erfarenhet inom yrket.

Pedagog 1 är förskollärare sedan 11 år tillbaka, och är i nuläget verksam på Förskola A. Pedagogen har arbetat på andra förskolor tidigare, men ingen som har djur i verksamheten.

Pedagog 2 är utbildad förskollärare sedan 28 år tillbaka och även förskolechef för Förskola A sedan starten år 1989.

Pedagog 3 är barnskötare och har arbetat totalt 18 år i förskoleverksamhet, på olika arbetsplatser samt även arbetat på en utomhusavdelning. Nu verksam på Förskola B.

Pedagog 4 är barnskötare och har totalt 14 års erfarenhet av arbete i förskoleverksamhet och har endast arbetat på Förskola B.

Pedagog 5 är ägare samt verksam förskolechef till Förskola C. Hon är utbildad högstadielärare och arbetar som högstadielärare på heltid men är parallellt verksam förskolechef på förskolan, men har ingen erfarenhet inom yrket.

Pedagog 6 är relativt nyutexaminerad och är förskollärare sedan 5 år tillbaka. Hon har tidigare erfarenhet inom förskoleverksamheten men inte i en förskoleverksamhet med djur.

4.4 Genomförande och bearbetning

Vi gjorde studiebesök på Förskola A och Förskola B. Vi använde samma indikatorer för att se vad som skiljer ett arbetssätt med levande djur kontra arbetssättet med icke levande djur åt, tillsammans med barnen. Förskola C valde vi att intervjua via telefon.

På Förskola A samt Förskola B gjorde vi studiebesök för att intervjua pedagogerna samt utföra observationerna. När intervjuerna transkriberats insåg vi att vi skulle vilja ha fler och mer detaljerade svar kring några av våra frågor och bestämde oss för att göra ytterligare två intervjuer med pedagogerna på Förskola A, med fördjupade frågor. Vi bestämde oss denna gång för att göra telefonintervjuer. Detta på grund av ekonomiska skäl och på grund av tidsbrist då förskolan är belägen 25 mils bilresa samt 3 timmars båtresa från oss. Intervjuerna på Förskola C gjordes som telefonintervjuer. Likaså de fördjupade intervjuerna med Förskola A gjordes som telefonintervjuer.

Intervjuerna tog sammanlagt 351 minuter, se utförligare beskrivning i bilaga 6. Intervjuerna spelades in på röstmemo på en iPhone, för att sedan kunna transkriberas på datorn. Telefonintervjuerna gjordes via högtalarfunktionen på en iPhone och intervjuerna spelades in som röstmemo på en annan iPhone.

Inspelning gjordes för att undvika momentet att anteckna under hela intervjun för att ge intervjupersonen uppmärksamhet samt visa vår närvaro och vårt engagemang vid det givna tillfället. Bell menar att det är fördelaktigt att spela in en intervju. En inspelning gör det möjligt att gå tillbaka för att kontrollera att förda anteckningar stämmer överens med ljudinspelningen samt att man förstått svaret rätt. Vidare menar hon att ljudinspelning är bra för att kontrollera den intervjuades exakta ord vilket möjliggör tillfälle att citera den intervjuade (2006, s. 165). Bjørndal menar att en inspelning registrerar viktig information som kunnat gå förlorat eller aldrig blivit registrerat om man bara valt att anteckna. Genom en inspelning finns situationen kvar för våra öron att lyssna på, och vi ges möjlighet att lyssna på den upprepade gånger (2005, s. 72).

På Förskola A utförde vi observationerna simultant under 50 minuter, medan tre barn utförde de dagliga sysslorna hos djuren. Våra observationsanteckningar utifrån observationsschemat renskrev vi sedan på dator för att på ett smidigt sätt kunna analysera resultatet. Likaså gjorde vi observationer på Förskola B när intervjuerna var avslutade. Vi följde med den ena pedagogen och tre förskolebarn ut på förskolegården. Förskolan har tidigare arbetat med ”mamma och pappa koltrast” som är två fiktiva koltrastar gjorda av två sockor. Idén är tagen ur arbetsmaterialet Mini-REDE. Förskolan är för närvarande inte aktiv med projektet, men passade på att göra en aktivitet med tre barn som missat ett moment tidigare på året. Aktiviteten gick ut på att mamma och pappa koltrast fått tre små koltrastungar. Barnen har byggt bo åt koltrastfamiljen och det var nu dags för de små koltrastungarna att lära sig flyga. Barnen fick leka att de små ungarna lärde sig att flyga under samtal med pedagogerna om hur

man handskas med små fågelungar. På Förskola B utförde vi våra observationer utifrån samma upplägg vi hade på Förskola A. Vi observerade utifrån samma indikatorer som på Förskola A, se bilaga 3, för att vi skulle kunna göra en jämförelse mellan dessa förskolors arbetssätt. Våra observationer på Förskola B varade i 40 minuter. Observationsanteckningarna renskrev vi på datorn för att sedan analysera resultatet av vad vi sett.

4.5 Reliabilitet och validitet

Bell betonar vikten av att datainsamling av olika slag har både reliabilitet och validitet. Reliabilitet handlar om att en undersökning ska vara tillförlitlig och att man ska kunna genomföra en liknande undersökning under liknande omständigheter för att påvisa om ett resultat är likvärdigt. Det skall inte finnas några oklarheter om hur undersökningens struktur utformats eller vad den efterfrågar. Validiteten visar om en undersökning har giltighet, och man bör därmed vara kritisk mot hur intervjufrågor eller enkätfrågor är formulerade och om undersökningen undersöker det som sägs skall undersökas (2006, s. 117-118). Vi är medvetna om att intervju är en svår metod att använda och att det finns svårigheter i att formulera intervjufrågor inför en intervju. Intervjufrågorna är därmed ställda med en tydlig struktur, med först allmänna frågor och sedan fördjupade frågor som följer frågeställningarna för studien. Vi är även medvetna om att vi endast får sex pedagogers syn på detta arbetssätt, att arbeta med djur i förskoleverksamhet. På grund av att detta är ett tidsbegränsat arbete valde vi enbart att göra åtta intervjuer med totalt sex pedagoger och sedan jämföra vad olika pedagoger anser om detta arbetssätt. Vi började med att intervjua två förskolor men under arbetets gång behövde vi få djupare svar för att vårt arbete skulle resultera i studiens syfte och frågeställningar. Därför formulerade vi fördjupade intervjufrågor och gjorde ytterligare två intervjuer med mer djup i frågorna samt två fördjupade intervjuer med Förskola A, för att få validitet i vår studie.

4.6 Etiska överväganden

Inför de undersökningar vi gjort mejlade vi först information om vår studie till de personer som skulle intervjuas samt föräldrarna till de barn vi skulle observera, i enlighet med Vetenskapsrådets informationskrav som innebär att man som forskare inför en undersökning såsom intervju eller observation bör informera undersökningsdeltagarna att undersökningen är frivillig, vad som är syftet med det hela samt var forskningsresultaten kommer att offentliggöras (2010, s. 7). Dokumentet med information om intervjun medföljer som bilaga i

slutet av denna studie, se bilaga 4. Likaså medföljer dokumentet om medgivande till studien, se bilaga 5.

Vetenskapsrådets samtyckeskrav, som innebär att personer som på något vis skall undersökas bör på något vis lämna sitt samtycke innan, tog vi hänsyn till genom att innan besöket skicka brev till förskolebarnens föräldrar där vi skulle genomföra observationer (2010, s. 10). Brevet innehöll samma information som vi skickat till de vi intervjuat, men även medgivandeblanketter som föräldrarna fick fylla i och returnera innan besöket.

Offentligheten samt sekretessen i en forskning är även det något som enligt Vetenskapsrådets forskningskrav bör iakttagas (2010, s. 11). Detta konfidentialitetskrav har vi tagit hänsyn till genom att varken namnge eller på annat vis skrivit om verksamheter eller personer så att de kan identifieras.

Inga av de uppgifter vi samlat under vår forskning delas med av någon annan än oss två som bedriver denna studie. Detta enligt Vetenskapsrådets nyttjandekrav som innebär att uppgifter om enskilda människor inte får säljas eller lånas ut till någon annan än möjligtvis andra forskare som även de tar hänsyn till de förpliktelser detta medför (2010, s. 14).

5. Analys och resultat

Analysen och resultatet av intervjuerna och observationerna är uppdelade i tre olika delar utifrån de tre forskningsfrågorna, under rubrikerna ”Vilka uppfattningar har pedagoger på hur förskolebarn påverkas av verksamhet med djur?”, ”Vilka strategier beskriver pedagoger att de använder sig av i arbetet med djur för att utveckla barns omtanke för natur och miljö?” samt ”Vilka utmaningar uppfattar pedagoger att det finns i arbetet med djur i förskoleverksamhet?”

5.1 Vilka uppfattningar har pedagoger på hur förskolebarn påverkas av verksamhet med djur

Samtliga sex pedagoger betonade tre huvudområden de ansåg påverkas mest då förskolebarn interagerar med djur på olika sätt. Dessa tre områden är utvecklingen av barns empatiska förmåga, utvecklingen av barns ansvarskänsla samt hur interaktion med djuren ger tillfällen till att diskutera olika livsfrågor.

5.1.1 Utveckling av barns empatiska förmåga

Utvecklingen av barns empatiska förmåga var det som samtliga intervjupersoner ansåg vara den som var det tydligaste de kunde se påverkade barnen då de på olika sätt arbetade med djur i förskoleverksamheten. Pedagog 2 menade att genom att barn får vara en del i djurs vardag

där barn och pedagoger har en dialog om hur djuren mår i olika situationer samt att barn får känna sig in i hur djuren har det, så utvecklar de sin empatiska förmåga. När det exempelvis börjar bli kallt ute kan diskussion uppstå om djuren fryser och vad då barn och pedagoger kan göra för att hjälpa dem. Pedagog 1 betonade hur djur hjälper barn att lära sig att avläsa kroppsspråk och kroppssignaler som de sedan kan ha nytta av i relationer till både barn och vuxna, vilket hon ansåg bidrar till att utveckla den empatiska förmågan. Hon berättade även om en händelse då förskolan köpt in en ny höna. Hönan var länge utstött av de övriga hönsen, vilket skapade många diskussioner hos barnen. De hade många tankar och idéer om hur den utstötta hönan kände sig och hur de skulle kunna hjälpa den utstötta hönan. Vidare kunde barnen relatera händelsen till andra händelser i barnens vardag. Händelser som denna menade Pedagog 1 bidrar till att utveckla barns empatiska förmåga.

Pedagogerna 3 och 4 på Förskola B vittnade även de om hur de arbetade med att utveckla barns empatiska förmåga genom att använda sig av djur. Pedagog 3 berättade om hur de använder sig av att spela upp teater med symboliska djur i form av nallar för att förmedla budskap till barnen. De har använt sig av nallar i form av igelkottar. Då barnen arbetat en del med att bygga bo och mata de verkliga igelkottarna som bor i naturen har de utvecklat en särskild förkärlek till just igelkottar. Pedagogerna har plockat upp barnens konflikter i dessa teaterföreställningar för att utveckla barnens empatiska förmåga. Pedagog 4 berättade även hon om hur de tydligt ser hur barnen utvecklar sin empatiska förmåga i allt djurrelaterat arbete de gör. *”Barnen har lätt för att ta till sig djuren och känna starkt för att hjälpa dem att bygga bo och sådant. Då lär sig barnen att tänka efter vad andra behöver och att sätta sig in i andras situationer”* menade Pedagog 4.

Pedagog 5 ansåg att man kan använda fiktiva djur såsom nallar i arbetet med att utveckla den empatiska förmågan hos barn, men att interaktionen mellan barn och riktiga djur ger en helt annan effekt. *”Den effekten går inte att sätta fingret på, men det är helt fantastiskt att se”*, menade Pedagog 5. Hon hänvisade till ett tillfälle då den shetlandsponny som brukar besöka förskolan en gång varit där. Barnen hade varit helt fängslade och förtrollade av hästen. Även de barn som inte var vana vid hästar och var lite rädda, stod ändå fängslade av att titta på den och för att se hur deras mer vana kamrater hanterade hästen. *”Just det här med empati, att se hur man hanterar djuret och vad det ger för effekter och att ponnyn inte blir hysterisk om man bara är snäll mot den. Det händer ju något med barnen där, det går inte att sätta fingret på varför.”* beskrev Pedagog 5. När pedagogerna sedan visat bilder för barnen av tillfället kunde de se hur barnen kände igen känslan och blev återigen fängslade av hästen. Pedagog 6 ansåg

att barn naturligt knyter an till djur och att det skapas en koppling mellan dem. Pedagog 2 menade att det blir tydligt hur den empatiska förmågan hos barn utvecklas i interaktion med djuren då de ofta relaterar till sådant som diskuterats när de varit hos djuren. *”Vi kan veta det genom barnens sätt att berätta om saker som händer. De kan ofta säga att det är ju samma som händer hos djuren”* menade Pedagog 2.

Under observationerna visades hur samtliga barn hade ett stort engagemang i allt arbete med djuren både med de fiktiva och de levande djuren. De tre barnen på Förskola A visade glada ansiktsuttryck med blicken fokuserade på djuren eller på pedagogen då hon gav barnen instruktioner om den aktuella aktiviteten. En pojke tappade däremot fokus då maten skulle doseras i foderkammaren. Då barnen var hos djuren hade de dock fullt fokus och glatt ansiktsuttryck alla tre. Även kroppsspråket visade hur barnen var avslappnade och lugna hos djuren och var vända mot djuren då de var i deras hagar. Barnen tog initiativ till att få uppgifterna hos djuren gjorda, såsom att diska vattenskålar och hålla upp mat, vilket vi tolkade som att de värnade om djuren och kände empati för dem. Även barnen på Förskola B visade stort engagemang i de fiktiva koltrastarna genom ett aktivt kroppsspråk, ett glatt ansiktsuttryck och genom att ha både ett fokuserat ansiktsuttryck och kroppen vänd mot det de för stunden höll på med. På båda förskolorna visade barnen även ett respektfullt och empatiskt förhållningssätt gentemot varandra.

Simeonsdotter Svensson menar att genom att barn utvecklar förmågan att se saker ur ett annat perspektiv samt utvecklar förmågan att känna medkänsla så utvecklas den empatiska förmågan. Vidare menar hon att djur ger kärlek till barn utan ord samt stimulerar närhet i den givna situationen. Genom att barn får se djur på bilder och samtala om dessa ökar förståelsen för etiska frågor. Barn kan relatera djurens behov till människors behov, vilket utvecklar den empatiska förmågan (2013, s. 115-116 och 123).

5.1.2 Utveckling av barns ansvarskänsla

Pedagog 2 menade att barns ansvarskänsla utvecklas genom arbetet med djur då de får ta ansvar när de matar och vårdar djuren. Detta påpekade även pedagog 1. *”Vi måste se till att djuren har det bra oavsett väder, intresse eller annat. Barnen vet att djuren är beroende av att vi kan hjälpa dem att hämta mat och att mocka till dem. De kan lätt relatera till dem själva när de är hungriga innan maten, hur det känns i magen då.”*, menade Pedagog 1. Pedagog 1 betonade hur barnen får fundera över vad som händer om djuren inte blir omskötta samt vilka konsekvenser det får. Även då barnen under den fria leken interagerar med djuren krävs att de

lär sig att ta ansvar för att kunna läsa av djuren och se hur de påverkas av barnens närvaro och agerande så att barnen skall kunna ge djuren rätt mängd av kel respektive möjlighet att vara i fred.

Pedagog 3 menade att barnens förmåga att ta ansvar utvecklas genom att pedagoger och barn samtalar mycket om vilket förhållningssätt man skall ha till djuren. Hon menade att *"barnen lär sig att ta ansvar för att djuren skall må bra genom att visa dem respekt och exempelvis inte springa och skrika då det kan skrämma djuren"*. Barn och pedagoger har använt sig av de djur som finns i naturen för att arbeta med detta. De har exempelvis byggt bo till sniglar på gården och sedan sett till att sniglarna kan ta sig ut därifrån och inte bli instängda. Detta visar barnen hur man måste ta ansvar för att sniglarna skall må bra. Även pedagog 6 påpekade hur ansvarskänslan hos barnen stärks bland annat genom att barnen måste ta ansvar för att djuren mår bra. När de besöker korna vid det närliggande lantbruket kan man exempelvis inte springa och skrika hur som helst för då skrämmer man korna. Pedagog 5 påpekade hur hunden som finns i verksamheten påverkar barnen. Hunden fungerar som en trygghet för barnen, en isbrytare vid inskolning samt stärker barnens ansvarskänsla då de får hålla hundens koppel vid utflykter.

Vid observationerna på Förskola A kunde vi se hur barnen med glada och fokuserade ansiktsuttryck genomförde alla de uppgifter som skulle göras hos djuren. Två av barnen lyssnade noga på pedagogen medan denne förklarade vilken mat och hur mycket respektive djur skulle ha, medan det tredje barnet hade lite svårt att hålla fokus då det inte var djur i närheten. Då barnen var hos djuren hade alla tre fullt fokus. Barnen tog ansvar för att alla sysslor blev gjorda och att djuren hade det bra, förutom det barnet som var ofokuserat vid arbetet i foderkammaren. Dock visade hans beteende vid djuren hur han då tog ansvar för att sysslorna utfördes.

På Förskola B visade de tre barnen tydligt hur de värnade om de fiktiva koltrastungarna genom att ha ett glatt och fokuserat ansiktsuttryck och ett aktivt kroppsspråk där de hade kropparna vända mot det aktuella objektet. Vi tolkade att barnens kroppsspråk och ansiktsuttryck tydde på att barnen tog ansvar för att de fiktiva koltrastungarna skulle ha det bra.

Närhet till djur i vardagen uppmuntrar barn till att ta ansvar för allt levande, menar Muldoon m.fl., men betonar dock vikten av de vuxnas vägledning. Författarna menar att ansvarskänslan inte kommer automatiskt samt att arbetet med djuren även kan medföra stress och tvång hos

barnen. Därför är de vuxnas roll mycket viktig för att arbetet med djur skall främja barns utveckling av ansvarskänslan (2015, s. 202-203, 209 och 214). Simeonsdotter Svensson påpekar även hon de vuxnas roll i detta arbete och menar att barns tankar och känslor om att man inte får göra djur illa måste respekteras av de vuxna. De kan då lära sig att hantera dessa känslor och agera på ett ansvarsfullt sätt (2012, s. 1-2)

5.1.3 Tillfällen för olika livsfrågor

Pedagog 2 betonade hur djuren väcker frågor hos barn som sedan leder till intressanta och viktiga diskussioner såsom när djur dör. Pedagogen vittnade om hur barnen då anordnar begravning, planerar vad de ska sjunga och plockar blommor till begravningen. Pedagogen menade att det ger ett naturligt tillfälle att prata om döden och känslorna kring ämnet.

”Det är inget roligt att prata om döden, men barn har sällan något problem med det. Varför ska vi lägga locket på? Vi måste kunna få visa våra känslor, vi måste kunna få gråta och vi måste kunna få sakna. Annars hamnar vi i jättesvåra dilemman när vi blir äldre. Det kommer alltid att hända tråkiga saker i ens liv och det blir svårare att möta detta då, än om vi gör det med barnen när de är små och växer in i det. Det är ofta som barnen relaterar död till något. När grisarna Kungen och Lisa dog kom det upp att barnen haft en mormor, faster och farfar som dött. Barnen samtalande om att grisarna hamnade i grishimlen. Då var Lisa redan där, sen kom Kungen också och då kom han till Lisa igen”, berättade Pedagog 2.

Frågor om sexualitet blir också naturliga och enkla när exempelvis fåren skall betäckas eller när djuren föder ungar, menade pedagog 2. Allt barnen gör eller pratar om angående djuren kopplar de till sig själva. *”Det blir liksom känslan, grunden till livet. Allt sker naturligt”,* menade Pedagog 2.

Detta var ingenting vi kunde styrka genom våra observationer då det inte uppstod diskussioner om livsfrågor då vi observerade.

Uttley menar att interaktion med djur medför många diskussioner om sjukdom och död då djur lever kortare än vi människor och ibland blir sjuka. Detta kan frambringa starka känslor och kan vidare medföra att barn kan relatera till händelser i det egna livet och därmed hjälpa dem att hantera dem (2013, s. 19 - 20)

Utifrån ett sociokulturellt perspektiv tillägnar sig barn kunskap genom interaktion med sin omvärld samt genom egna erfarenheter. Det viktigaste är vägen till kunskap, inte svaret. Verkliga upplevelser leder till insikt och förståelse för barnen. För att sedan öka barns möjligheter till att få en bättre förståelse för olika samband krävs att barn ges möjlighet att få

undersöka och upptäcka världen samt reflektera över den tillsammans med andra barn och vuxna (Molander m.fl., 2015, s. 79 - 80).

5.2 Vilka strategier beskriver pedagoger att de använder sig av i arbetet med djur för att utveckla barns omtanke om natur och miljö

Pedagog 1 betonade vikten av barns förståelse och omtanke för naturen och miljön. Hon menade att genom att barnen värnar så starkt om djuren kommer omtanken om naturen och miljön naturligt.

”Barnen har något att göra som känns meningsfullt istället för att bara sitta i sandlådan och gräva medan pedagogerna står en bit ifrån och har koll. Det här arbetssättet gör att vi pedagoger måste vara aktiva vi med, det går inte att vi står i en klunga på gården och pratar om helgen. Här måste vi vara aktiva med barnen om barnen frågar om de får gå in till grisarna och mysa. Sen har vi även vår trädgård. Nu börjar löven falla och de ska krattas ihop, slängas i komposten och sen hoppa i lövhögarna förstås. Sen börjar frukten falla, den ska plockas in till djuren och delar av den skall till vår kock. Det blir liksom känslan av grunden till livet. Allt sker naturligt. Vi behöver inte ha tema hösten inne, utan vi har tema hösten när den börjar”, menade Pedagog 1.

Pedagog 2 menade att barnens utveckling av omtanken om natur och miljö främjades genom att de får vara delaktiga och ha inflytande över sitt arbete.

”De får uppleva tillsammans med pedagogen hur natur och miljö påverkar oss genom vårt agerande. Att det är viktigt för alla djur hur vi ”använder” oss utav naturen. T.ex. genom det skräp som slängs, hur det påverkar våra djur, natur och miljö. Vad vi kan göra för att vår natur och miljö skall bli bra för både djuren och oss för framtiden.”, menade Pedagog 2.

Hon påpekade även hur de arbetat med kretsloppet genom att mat som blir över går tillbaka till djuren, barnen tar in äggen från hönsen som används till matlagning samt genom att använda djurens gödsel till odlingslådor. I odlingslådorna odlar sedan barn och pedagoger potatis, lök, tomat, gurka, örter och kryddor som används i matlagningen på förskolan.

Pedagog 5 påpekade hur de använt sig av maskar för att påvisa för barnen vikten av att värna om vår natur. De hade skapat en kompost inomhus för att studera hur maskarna arbetade i jorden. Detta, menade Pedagog 5, visar barnen hur vi människor kan samarbeta med djuren för att ta hand om vår natur.

Vid observationerna vi genomförde på Förskola A kunde vi se hur barnen gav hönsen de matrester förskolans kock gav dem, och sedan samlade äggen från hönsen och gav dem till kocken att använda till matlagning. Barnens kroppsspråk visade hur detta arbete var något de

var vana vid då de inte behövde några instruktioner från pedagogen utan gjorde detta på eget initiativ.

Muldoon m.fl. betonar hur människor som interagerar med djur skapar en naturlig omtanke för naturen omkring oss (2015, s. 202). Hachey och Butler diskuterar hur plantering tillsammans med barn kan ge tillfälle att diskutera hur djur, såsom maskar, bin, fjärilar och dylikt är inblandade i att plantan skall växa. Ett sådant arbetssätt ger tillfälle för barn att utveckla sin omsorg för djur och därmed en nyfiken attityd mot vår natur och de djur som finns i den (2012, s. 38-39). Även Björklund förespråkar arbetet med djur som ett sätt att få barn att värna mer om naturen. Hon menar att barn ofta fascinerar av djur, och genom att tillsammans samtala med barn om djur samt exempelvis bygga fågelholkar till fåglar så utvecklar barnen ett respektfullt förhållningssätt gentemot djuren och därmed naturen (2014, s. 202)

5.3 Vilka utmaningar uppfattar pedagoger att det finns i arbetet med djur i förskoleverksamhet

På Förskola A finns egna djur som måste skötas även då verksamheten är stängd, som på helger och då förskolan stänger två veckor på sommaren. Detta skulle kunna ses som en svårighet, menade Pedagog 1, men det har löst sig smidigt med föräldrar som är engagerade och medvetna om vikten av deras hjälp och engagemang. Pedagogerna sätter upp listor där föräldrarna får skriva upp sig om de vill och kan hjälpa till. *”Här gör föräldrarna det som en liten utflykt med sina barn, familj, släkt, vänner och bekanta. Det är nästan mer tvärtom, att de tänker; får vi bara en helg i år? De gör det som en utflykt, grillar korv och sköter om djuren tillsammans”*, berättade Pedagog 2. *”Den enda gången jag kan ångra att vi har djuren här är de enstaka dagar då de har smitit”*, säger Pedagog 2 med ett skratt.

En invändning som kommunen hade var att djuren på förskolan kostar pengar, med exempelvis matkostnad, berättade Pedagog 1. Detta menade hon är en fråga om att prioritera och fördela de resurser man har tillgång till på förskolan. Allt övrigt material till förskolans verksamhet såsom pennor och papper också utgör en kostnad. Pedagogerna på förskolan har valt att prioritera kostnaderna för djuren som nummer ett.

Pedagog 2 poängterade vikten av djurens välmående. När de startade förskolan hade där även funnits en ponny, men pedagogen menade att det hade varit svårt. Hästen hade svårt att anpassa sig till att ha så många skötare. Alla som skötte hästen hade varit olika, vilket gjorde hästen osäker. Det hade resulterat i att hästen börjat bita och nafs lite, vilket pedagogerna då

hade sett som ohållbart. Pedagog 2 betonade även vikten av att ha en kunskap om djuren för att kunna sköta dem på bästa sätt. Då förskolan har lantbruksdjur såsom får, grisar och getter kräver jordbruksverket att det finns ett produktionsplatsnummer, att djuren är öronmärkta samt att förskolan följer de regler som finns beroende djurslag. Kommunens Miljö- och hälsoskyddsnämnd har däremot inte haft några invändningar, hävdar Pedagog 2, så länge de sett till att möss och råttor bekämpas på korrekt sätt.

Pedagog 5 menade att arbete med djur i förskolan kräver lite mer av personalen. I Sverige finns det inga kommunala förskolor som har egna djur, hävdade pedagogen, vilket hon menade förmodligen beror på att det kräver extra arbete. *”Det går säkert att göra det i kommunen också men det krävs eldsjälarna och det finns där inga. Eldsjälarna startar privat, även av många andra anledningar.”*, menade Pedagog 5. Hon lyfte även hur livsmedelsverket kan sätta käppar i hjulet för arbetet samt svårigheten med hur man löser arbetet med djur ifall några barn lider av allergi.

Även Pedagog 1 lyfte frågan hur arbetet med djur påverkas av det faktum att en del barn lider av allergier, men menade att de aldrig sett allergier som ett problem. Inga barn har framkallat några allergier under sina år på förskolan, dock har det funnits allergiska barn som gått på förskolan. Pedagogerna har då anpassat verksamheten efter detta genom att exempelvis inte låta barn med pollenallergi vistas bland höet eller genom att barn som varit allergiska mot kaniner har fått låta bli att klappa på kaninerna. De menar att detta inte är svårare än all annan anpassning man gör i verksamheten. De har inga djur inomhus på förskolan. Pedagog 2 svarade även hon att allergier aldrig varit något problem utan menar att det gäller att se lösningar istället för problem. All verksamhet anpassas till det enskilda barnet, menade hon, likaså anpassas verksamheten till barn med allergier. *”Det gäller att se möjligheter i saker och ting, och inte begränsa oss. Man får anpassa sig”*, menade Pedagog 2. Hon menade även att hon läst rapporter som visat att barn som är uppvuxna med djur på bondgård står för färre allergier.

Inte heller i denna fråga kunde vi styrka något genom våra observationer då vi endast observerade hur barnen betedde sig i olika aktiviteter.

Det största hindret i att arbeta med djur i skolan är enligt Uttley pedagogernas intresse samt möjlighet att ta hand om djuren. En annan aspekt är den ekonomiska aspekten. Djur kostar pengar. Djurens välbefinnande är ytterligare en faktor som spelar in (2013, s. 17 - 18).

6. Diskussion

I detta avsnitt diskuteras vad intervjuer och observationer visade, i jämförelse med tidigare forskning och med utgångspunkt i studiens forskningsfrågor.

Williams menar att utifrån ett sociokulturellt perspektiv så är social interaktion en förutsättning för allt lärande. Lärandet är en process och sker då människan befinner sig i ett sammanhang (2006, s. 47-48). Utifrån resultaten i denna studie menar vi att då djur ingår i detta sammanhang kan barns utveckling främjas ytterligare. Djur kan påverka barns sociala förmåga och därmed främja lärprocessen. Phillips och Soltis diskuterar även de lärande genom ett sociokulturellt perspektiv och påpekar hur samhällets kunskapsmassa byggts upp genom diskussioner och debatter mellan författare, forskare och filosofer (2010, s. 85-86). Utifrån resultaten i denna studie menar vi att barn i förskolan bygger upp sin kunskapsmassa genom diskussioner mellan barn och vuxna då de interagerar med djuren.

Den största aspekten av hur förskolebarn påverkas av interaktion med djur som uppenbarades i intervjuerna var hur arbete med både riktiga, symboliska och fiktiva djur hjälper barn i förskolan att utveckla sin empati. Pedagoger på en förskola med egna djur på gården hävdade att de tydligt kunde se hur barnen utvecklade sin empati genom att i arbetet med djuren vara tvungna att lära sig ta hänsyn till att exempelvis inte störa djuren i deras hem eller inkräkta för mycket på dem när de hade ungar. Pedagogerna såg hur djuren väckte starka känslor hos barnen delvis i vardagen med djuren men också då exempelvis ett djur dog eller när en höna blev utstött. Detta är något Simeonsdotter Svensson lyfter då hon menar att barn har lätt för att skapa nära relationer till djur samt känna empati för dem och kan sedan relatera djurens behov till människors behov. Barn behöver lära sig att se saker ur ett annat perspektiv samt lära sig att känna medkänsla för att kunna utveckla sin empatiska förmåga vilket hon menar är något som tränas i interaktion med djur (2013, s. 115-116 och 123). Genom våra observationer kunde vi se hur barnen i interaktion med djuren visade ett respektfullt och engagerat förhållningssätt såväl mot djuren som mot sina kamrater. Vi tolkade det som att barnens omtanke om djuren stärkte barnens empatiska förmåga och medförde därmed en empati även mot kamraterna.

Även i arbetet med symboliska djur visade sig utvecklingen av empati kunna stärkas. De pedagoger som arbetade på detta sätt vittnade om hur de genom att spela upp teater med nallar i form av igelkottar fick barnen att se saker ur ett annat perspektiv. De använde igelkottar då barnen kände starkt för just igelkottar eftersom de tidigare haft besök av verkliga igelkottar på

förskolegården. Barnens empatiska förmåga blev sedan tydlig i våra observationer då vi kunde se hur barnen behandlade tre koltrastbebisar gjorda av sockor med stor vördnad.

I förskolans läroplan står det att förskolan skall hjälpa barnen att utveckla sin förmåga att förstå andras perspektiv samt utveckla sin förmåga att respektera allt levande (Lpfö98, 2016, s. 8 och 10). Busch m.fl. diskuterar hur interaktion med djur kan lära barn att se saker ur olika perspektiv, främja barns empatiska förmåga samt lära dem att ta mer ansvar. Pedagogerna belyste hur arbetet med djuren ger barnen en stark ansvarskänsla för både djur och natur. Barnen blir medvetna om hur viktigt det är att sköta om djuren på rätt sätt för att de skall må bra. Även i den fria leken utvecklas barnens ansvarskänsla genom att då de leker i djurens hagar måste ta hänsyn till att den leken måste ske på djurens villkor. Även på en förskola utan egna djur poängterades hur ansvarskänslan hos barnen utvecklas i interaktion med djur. Pedagogerna där berättade hur barn och pedagoger tillsammans byggt bo åt sniglar samt pratat om att man måste behandla alla djur i naturen väl då det är deras hem. I observationerna vi gjorde på de båda förskolorna kunde vi tydligt se hur barnen värnade om och tog ansvar för att både de riktiga såväl som de fiktiva djuren skulle ha det bra. En av de pedagoger som arbetade med egna djur hävdade däremot att interaktionen mellan barn och levande djur gav en större effekt på barnens utveckling än vid interaktion med fiktiva djur då man kan utnyttja tillfällena i vardagen som uppstår tillsammans med de levande djuren exempelvis då en höna dör eller ett får föds. Vi tolkar detta som att det är i arbetssättet med levande djur i vardagen de stora förändringarna hos barnen sker. Det är just effekten av att djuren lever sina egna liv med individuella personligheter och behov som påverkar barns förståelse för andras behov. Däremot går det att som pedagog utnyttja barns naturliga omtanke om djur för att i arbete med fiktiva djur frambringe en del av dessa effekter på barns utveckling i brist på tillgång till egna djur.

Simeonsdotter Svensson belyser hur förmågan till självkontroll samt ansvarstagande är något barn utvecklar i samspel med djur. Hon skriver om hur djur kan väcka tankar och öka förståelsen för etiska frågor hos barn (2013, s. 115 och 123). Detta var även något som pedagogerna på en av förskolorna med egna djur lyfte. De påpekade hur arbetet med djuren väcker många tankar hos barnen och ger tillfälle för diskussioner om viktiga livsfrågor. Då ett djur dött väcktes känslor och tankar hos barnen då de kunde relatera till händelser i deras liv, gav tillfälle till att få utlopp för känslor samt att lära sig att hantera känslor. Likaså ämnet sexualitet som kan vara ett svårhanterligt ämne blir något naturligt och enkelt i arbetet med djur, menade en pedagog.

Inom det sociokulturella perspektivet är kommunikation ett centralt begrepp. Genom kommunikation och samspel lär barnen av varandra samt motiverar varandra att söka lösningar och tillägna sig ny kunskap (Williams, 2006, s. 46-47). Genom interaktion mellan djur och barn utvecklas barns kommunikationsförmåga då djuren väcker både känslor och tankar hos barnen.

Detta styrks av Uttley som diskuterar frågan om hur barn kan påverkas av det faktum att djur blir sjuka och dör ibland, och hur det kan påverka barn. Hon menar att det kan frambringa mycket starka känslor hos barn vilket kan få barn att öppna sig och få utlopp för undertryckta känslor (2013, s. 9). I förskolans läroplan påpekas att pedagogerna i förskolan skall lyfta olika livsfrågor samt etiska dilemman med barnen. De skall även uppmuntra barnen till samtal om naturvetenskap samt utveckla deras förståelse för naturens kretslopp (Lpfö98, 2016, s. 8 och 10).

Utifrån det sociokulturella perspektivet menar Johansson att människor kommunicerar med hjälp av olika redskap eller verktyg (2012, s. 53-54). Denna studie påvisar hur djur kan vara ett sådant verktyg då våra undersökningar visar hur interaktionen mellan barn, djur och vuxna kan främja barnens kommunikativa förmåga samt leda till givande diskussioner.

I förskolans läroplan påpekas även vikten av miljö- och naturvårdsfrågor. Förskolan skall visa barnen hur ett vardagsliv och arbete kan utformas för att kunna bidra till en bättre miljö. Verksamheten skall även förmedla ett ekologiskt förhållningssätt samt hjälpa barnen att utveckla sin förståelse för naturens kretslopp (Lpfö98, 2016, s. 7 och 10). Bone menar att om barn utvecklar ett intresse för djur ökar deras angelägenhet att ta hand om sin miljö samt deras förståelse för hur vi alla ingår i samma ekosystem. Barn som har haft djur i sin närhet som barn har en större förståelse för alla djurs välbefinnande (2013, s. 57 - 58).

Även Björklund påpekar vikten av att låta djur och natur vara en del av förskolans verksamhet, då det leder till lärande för hållbar utveckling. Författaren menar att det finns mängder av tillfällen att ta till vara på i vardagen, såsom att samtala om små djur som finns i naturen, som små barn ofta fascinerar av. Genom att ta hänsyn till djuren i naturen och hjälpa dem att bygga bon, som exempelvis fågelholkar, kan barnen få se hur vi på ett respektfullt sätt kan dela vår miljö tillsammans med djuren (2014, s. 68 - 70).

På samtliga tre förskolor vi undersökt lägger pedagogerna stor vikt vid just det arbetssätt Björklund beskriver. En förskola använder djuren och naturen som ett naturligt sätt att lära barnen om vår svenska miljö och hur årstiderna förändrar den. Verksamheten har en stark

utomhuspedagogik och arbetar utifrån de fyra årstiderna genom att odla, skörda, ta vara på frukter i naturen. Verksamheten har egna djur som lever sina liv efter de olika årstiderna. Pedagogerna vid förskolan arbetar aktivt tillsammans med barnen på gården och låter barnens lek i naturen och bland djuren styra verksamheten. Utifrån barnens intressen och frågor plockas sedan läroplanens alla delar in i verksamheten.

Utifrån det sociokulturella perspektivet anses barn tillägna sig kunskap genom interaktion med sin omvärld. Vägen till kunskap är det viktigaste, inte svaret. Barns utveckling främjas av att få undersöka och upptäcka världen tillsammans med andra barn och vuxna (2015, s. 79-80). Lärande och utveckling sker genom interaktion och kommunikation (Säljö, 2014, s. 307). I de genomförda intervjuerna framkom hur pedagogerna ansåg att barn utvecklar såväl sin empatiska förmåga, ansvarskänsla, omtanke om miljö och natur samt förmåga att reflektera över olika livsfrågor genom att kommunicera och interagera med andra barn, vuxna samt djuren på förskolan.

Uttley behandlar frågan om vilka svårigheter som kan uppstå med att arbeta med djur och barn. Hon menar att det som oftast hindrar pedagoger från att ha egna djur är pedagogernas intresse, möjlighet att ta hand om djuren samt den ekonomiska aspekten (2013, s. 17 - 18). På de två förskolor som hade egna djur hade enligt pedagogerna skötseln av djuren aldrig varit något problem. På den ena förskolan turades föräldrarna till barnen om att åka till förskolan på helger och lov och sköta om djuren. Den ekonomiska aspekten såg pedagogerna vid förskolan inte heller som ett problem. En av pedagogerna hävdade att allt läromaterial kostar pengar och hon tyckte att djuren som läromaterial gav så mycket mer än exempelvis tuschpennor eller lego. Hon menade även att det ena inte utesluter det andra utan att det handlar om prioritering och fördelning.

En annan aspekt som talar emot att ha djur tillsammans med barn är hur inkluderingen av barn med allergier påverkas. På den ena av förskolorna med egna djur hade de enligt de två pedagoger vi intervjuade under de 28 år förskolan haft djur aldrig haft ett barn som utvecklat någon allergi under sina år på förskolan. Däremot har det gått barn på förskolan som varit allergiska när de börjat på förskolan. De båda pedagogerna vi intervjuade såg inte detta som ett problem då de utan svårigheter kunnat anpassa verksamheten genom att exempelvis barn med pollenallergi inte vistades bland hö eller halm.

Några pedagogiska utmaningar i att arbeta med djur i förskoleverksamhet kunde ingen av de pedagoger vi intervjuade se, utan de utmaningar de ansåg skulle kunna finnas i ett sådant arbetssätt var endast praktiska.

7. Slutsats

Slutsatsen av vår studie beskriver vi härmed utifrån våra tre frågeställningar.

7.1 Vad är pedagogers syn på hur förskolebarn påverkas av verksamhet med djur?

De pedagoger vi har intervjuat har arbetat i mellan 5 och 28 år med fokus på utomhuspedagogik genom djur på olika sätt. Två av pedagogerna har egna djur på sin förskola, två pedagoger samarbetar med ett närliggande lantbruk samt har egen hund på sin förskola och två pedagoger har lagt fokus på fiktiva och symboliska djur men har även tagit tillvara de djur som finns i naturen i sin pedagogik. Samtliga sex pedagoger vittnar om ett starkt engagemang samt en stark tro i respektive arbetssätt och de betonar hur djuren främjar en utveckling av barns empatiska förmåga. En pedagog menar att barn naturligt tycker om djur och därför värnar om att de skall ha det bra. Genom att barnen får interagera med djuren stärks då denna förmåga till omtanke och därmed barnens empatiska förmåga. Att arbeta så nära djuren som barnen gör på två av de förskolor vi undersökt gör, enligt pedagogerna, att de får möjlighet att reflektera över konsekvenserna av hur vi människor sköter om djuren. Pedagoger och barn får tillfälle att diskutera vad som skulle hända om djuren exempelvis inte skulle få mat. Det arbetet, menar pedagogerna, bidrar till att barnens empatiska förmåga stärks samt att deras ansvarskänsla stärks. Barnen får lära sig att det är människorna på förskolan som ansvarar för att djuren har det bra. Därmed påverkar interaktionen mellan barn och djur barns empatiska förmåga samt ansvarskänsla på ett positivt sätt enligt de pedagoger vi intervjuat. Ytterligare något som påverkar barn genom interaktion med djur, menar pedagogerna vi intervjuat, är hur det väcker möjligheter till givande diskussioner om olika livsfrågor samt etiska dilemman. Frågor angående liv, död, sjukdom, känslor och fortplantering blir naturliga då djuren ibland blir sjuka och dör, de parar sig och får ungar samt att de ibland behandlar varandra illa genom att stöta bort varandra. Pedagogerna vi intervjuat vittnar om hur barn blir påverkade av sådana händelser, de diskuterar händelserna och kan relatera dem till liknande händelser i deras egna liv. De två pedagoger vi intervjuade som arbetar med fiktiva djur samt med de djur som finns tillgängliga i naturen menar att barn kan utveckla sin empatiska förmåga samt sin ansvarskänsla utifrån ett sådant arbetssätt, medan de fyra pedagoger vi intervjuat som arbetar med egna djur menar att de ser en markant

skillnad i arbetet med egna djur och hur det utvecklar barnens empatiska förmåga samt ansvarskänsla. Slutsatsen vi själva dragit av detta är att en verksamhet med egna djur påverkar utvecklingen av barns empatiska förmåga och ansvarskänsla på ett positivt sätt samt ger dem tillfällen för diskussioner av olika livsfrågor och etiska dilemman. Dock finns det möjlighet att istället använda fiktiva djur eller djur som vistas naturligt i vår omgivning för att barns empatiska förmåga samt ansvarskänsla skall stärkas, men effekten blir då inte lika markant.

7.2 Hur pedagoger använder sig av djur i arbetet med att utveckla barns omtanke för natur och miljö?

Samtliga sex pedagoger vittnade om hur barn oftast har en naturlig omtanke för djur. De har lätt att känna empati för djuren och månar om att de skall ha det bra. Genom att barn månar så starkt för djuren menar pedagogerna att deras omtanke för natur och miljö utvecklas naturligt. Genom att påvisa för barn hur vi människor måste ta ansvar för hur djuren påverkas av att vi tar hand om dem, både i vår ägo och vilt i naturen, blir barn uppmärksamma om vikten av att värna om vår natur då det är djurens hem. Genom arbetet med djuren blir även naturens kretslopp tydligt då vi människor får saker av djuren, såsom ägg, kött, gödsel till plantering av mat etc. samtidigt som vi måste ge tillbaka till djuren genom att sköta om dem, ge dem mat samt se till att de har det bra. Vår slutsats blir därmed att genom att driva en verksamhet där det finns djur, kan pedagogerna som arbetar i verksamheten dra nytta av barnens positiva känslor för djuren och genom diskussioner med barnen påvisa hur vi människor måste värna om vår natur och miljö för att djuren skall må bra. Detta medför i sin tur att barnen utvecklar sin omtanke för natur och miljö. Genom att pedagoger och barn sköter om djuren och exempelvis ger dem de matrester som blir över på förskolan, kan barnen bli varse om hur deras insatser sedan medför att vi människor får något tillbaka av djuren, såsom ägg, kött och gödsel till plantering, vilket även det medför att barn utvecklar en omtanke för natur och miljö.

7.3 Vilka utmaningar anser pedagoger finns i arbetet med djur i förskoleverksamhet?

De tre faktorer som framkom i såväl tidigare forskning samt i våra undersökningar som kunde ses som utmaningar i en förskoleverksamhet med djur var allergier, ekonomiska omständigheter samt svårigheter att utföra skötseln av djuren under helger och lov. Allergier var inget någon av de sex pedagoger vi intervjuade såg som ett problem. De som hade egna djur på förskolan anpassade arbetet utifrån förutsättningarna för de barn som hade allergier

utan några förändringar i själva verksamheten. Den ekonomiska aspekten innebar enligt pedagogerna prioriteringar i hur pengarna för arbetsmaterial skall fördelas. Skötseln av djuren kräver både tid, engagemang och intresse vilket måste iakttas vid ett sådant arbetssätt. Den förskola vi besökte som hade flera egna djur såg inte heller skötseln som något problem. Samtliga pedagoger som arbetade på förskolan var engagerade i arbetssättet och helger och lov löstes genom att föräldrar till barn på förskolan turades om att åka dit och sköta om djuren. Den förskolan där vi utförde telefonintervjuer samarbetade med ett närliggande lantbruk och hade därmed inga problem med skötseln av djuren då den sköttes på lantbruket. Förskolan hade även en hund i verksamheten som ägdes av förskolechefen som då stod för skötseln då förskolan var stängd.

Referenslista

Bell, Judith & Nilson, Björn (2006). *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur AB.

Bjørndal, Cato R. P (2005). *Det värderande ögat: Observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. Stockholm: Liber AB.

Björklund, Sanne (2014). *Lärande för hållbar utveckling – I förskolan*. Lund: Studentlitteratur AB.

Bone, Jane (2013). The animal as fourth educator: A literature review of animals and young children in pedagogical relationships. *Australian Journal of Early Childhood, Monash University*, vol. 38, nr. 2, s. 57-64.

Busch, Caroline; Tucha, Lara; Talarovicova, Alzbeta; Fuermaier, Anselm B. M.; Lewis-Evans, Ben & Tucha, Oliver (2016). Animal-Assisted Interventions for Children with Attention Deficit/Hyperactivity Disorder: A Theoretical Review and Consideration of Future Research Directions. *Psychological Reports*, vol. 118, nr. 1, s. 292-331.

D. C. Phillips & Soltis, Jonas F. (2010). *Perspektiv på lärande*. Falun: Norstedts AB

Gren, Jenny (2007). *Etik i pedagogiskt vardagsarbete*. Stockholm: Liber AB.

Hachey, Alyse C. & Butler, Deanna (2012). Creatures in the classroom: Including insects and small animals in your preschool gardening curriculum. *Young Children (YC)*, vol. 67, nr. 2, s. 38-42.

Hwang, Philip & Nilsson, Björn(2011). *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Natur & Kultur AB

Johansson, Thomas (2012). *Den lärande människan – utveckling, lärande, socialisation*. Malmö: Liber AB

Juul, Jesper & Jensen, Helle (2003). *Relationskompetens: I pedagogernas värld*. Stockholm: Liber AB.

Kinge, Emilie (2000). *Empati hos vuxna som möter barn med särskilda behov*. Lund: Studentlitteratur AB.

Kvale, Steinar & Brinkman, Svend (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.

Løkken, Gunvor & Søbstad, Frode (1995). *Observation och intervju i förskolan*. Lund: Studentlitteratur AB.

Lpfö98 (2016). *Läroplan för förskolan 1998. Reviderad 2016*. Stockholm: Skolverket.

Malm, Kerstin & Einarsson, Dag (2012). *Mini-REDE Empatiutvecklande övningar för barn i förskolan*. Sverige: Djurskyddet Sverige.

Molander, Kajsa; Strandberg, Gerd; Kjellander, Torsten; Lättman-Masch, Robert; Wejdmark, Mats & Bucht, Mia (2015). *Leka och lära matematik ute. Förskola*. Falun: Alla Tiders Teknik AB

Muldoon, Janine C; Williams, Joanne M & Lawrence, Alistair (2015). Mum cleaned it and I just played with it: Children's perceptions of their roles and responsibilities in the care of family pets. *Childhood*, vol. 22, nr. 2, s. 201-216.

NE, Nationalencyklopedin (2017). *Ansvar*.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/ansvar>

Simeonsdotter Svensson, Agneta (2012). *Mini-REDE's empatiutvecklande effekt på barn i förskolan*. Göteborg: Göteborgs universitet, institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande.

Simeonsdotter Svensson, Agneta (2013). Preschool children development empathy through individualized materials. *Problems of education*, vol. 52, no. 21, s. 115-124.

Simeonsdotter Svensson, Agneta (2014). The impact of the animals on children's learning and their development – A study of what children learn from and with pets: The example of dog and cat. *Problems of education*, vol. 59, no. 21, s. 77-85.

Säljö, Roger (2014) Den lärande människan – teoretiska traditioner. I Ulf P. Lundgren; Roger Säljö & Caroline Lidberg (red.), *Lärande, skola, bildning*, s. 251-309. Stockholm: Natur & Kultur.

Uttley, Clarissa M. (2013). Animal Attraction: Including Animals in Early Childhood Classrooms. *Young Children (YC)*, vol. 68, nr. 4, s. 16-21.

Vetenskapsrådet (2010). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Williams, Pia (2006). *När barn lär av varandra – samlärande i praktiken*. Stockholm: Liber AB

Bilagor

Bilaga 1

Intervjufrågor till Förskola A

1. Hur länge har du jobbat på den här förskolan?
2. Vilken anställningsform har du? Förskolechef/förskollärare/barnskötare/förskoleassistent?
3. Har du utbildning inom just arbete med djur/utomhuspedagogik?
4. Är det här den enda förskola du har arbetat på som arbetar med djur?
5. Vad är den största skillnaden på att arbeta med djur till skillnad från hur du arbetat på andra arbetsplatser?
6. Vilka söker sig till er förskola? Väljer familjer denna förskola för att det ligger i deras närområde eller på grund av er inriktning?
7. Hur mycket utomhusvistelse har ni på förskolan? Sker utevistelsen spontant eller är den planerad?
8. Hur tycker du barnen påverkas av utevistelsen? Fördelar- och nackdelar.
9. Hur mycket eller hur ofta får barnen möjlighet att vara tillsammans med djuren?
10. Vad gör ni tillsammans med barnen när de är med djuren? Har ni planerade aktiviteter tillsammans med barnen när ni är hos djuren?
11. Hur stort är engagemanget hos barnen i arbetet med djuren? Är alla intresserade?
12. Hur anser du att arbetet med djuren påverkar barnen? Vad gynnar barnens utveckling och lärande genom ett djurinriktat arbetssätt?
13. Vad har du fått för respons på föräldrar till barnen angående just detta arbetssätt?
14. Upplever du att barnen på denna förskola är mindre sjuka än på andra förskolor?
15. Ett ständigt argument mot arbete med djur är att allergiska barn inte kan delta på samma sätt som barn utan allergier, hur uppfattar du detta? Är allergier ett problem? Har ni allergiska barn på förskolan?
16. Har ni några barn med någon form av diagnos? Har ni märkt skillnad på deras välmående och utveckling just i arbetet med djur?

Stort tack för din medverkan!

**Med vänliga hälsningar
Emma Jonsson & Josefine Larsson
Uppsala Universitet, Campus
Gotland**

Bilaga 2

Intervjufrågor till Förskola B

1. Hur länge har du jobbat på den här förskolan?
2. Vilken anställningsform har du? Förskolechef/förskollärare/barnskötare/förskoleassistent?
3. Har du utbildning inom just arbete med utomhuspedagogik?
4. Arbetar du mer eller mindre med utomhuspedagogik på denna förskola än på tidigare förskolor du arbetat på?
5. Vilka söker sig till er förskola? Väljer familjer denna förskola för att det ligger i deras närområde eller på grund av någon annan anledning?
6. Hur mycket utomhusvistelse har ni på förskolan? Sker utevistelsen spontant eller är den planerad?
7. Hur stor del av utomhusvistelsen ägnas åt djur på något sätt? (ex. gå på promenad och titta på kor, hästar, myrorna eller fågelbo i skogen?) Vad gör ni då?
8. Hur anser du att barnen påverkas vid sådana tillfällen?
9. Hur tycker du barnen påverkas av utevistelsen? Fördelar- och nackdelar.
10. Upplever du att barnen på denna förskola är mindre sjuka än på andra förskolor? I perioder då ni vistas mycket ute?
11. Vet du något om utomhuspedagogiken rent teoretiskt? Vad säger forskningen?
12. Har ni några barn med någon form av diagnos? Har ni märkt skillnad på deras välmående och utveckling vid utomhusvistelse?

Stort tack för din medverkan!

**Med vänliga hälsningar
Emma Jonsson & Josefine Larsson
Uppsala Universitet, Campus
Gotland**

Bilaga 3

Intervjufrågor till Förskola C

1. Hur många barn är det inskrivna på förskolan?
2. Ingår det planerade aktiviteter i er veckoplanering när barnen får vara med djuren?
3. Hur länge har du jobbat på den här förskolan?
4. Vilken anställningsform har du? Förskollärare/barnskötare/chef?
5. Är det här den enda förskola du har arbetat på?
6. Är det här den enda förskola du arbetat på som arbetar med djur?
7. Hur anser du att arbetet med djuren påverkar barnen?

Följdfrågor till fråga 7: Om pedagogen tycker att arbetet med djuren gynnar barns utveckling och lärande, empatiska förmåga, ansvarskänsla samt stora livsfrågor

- Vad gynnar barnens utveckling och lärande genom ett djurinriktat arbetssätt?
- På vilket sätt utvecklas empatiska förmågan genom interaktion med djur?
- På vilka andra sätt arbetar ni för att främja barns empatiska förmåga?
- Kan ni se skillnaden på vilka aktiviteter som är anledningen till att barnens empatiska förmåga har främjats?
- På vilket sätt utvecklas ansvarskänslan genom interaktion med djur?
- Vilka stora livsfrågor har uppstått genom interaktion med djur?
- Vad är det som utmärker att dessa livsfrågor uppstått just för att barnet interagerat med djur? Skulle de lika gärna kunna uppstå vid ett annat tillfälle?

Följdfråga beroende på svaret på 6:e följdfrågan på fråga 7:

8. På vilket sätt har barnens funderingar kring olika livsfrågor hjälpt dem?
9. Vad är det som utmärker att den utvecklingen sker just med djuren? Skulle samma arbete kunna göras på annat sätt?
10. Har du något konkret exempel på tillfälle du sett barn påverkats genom interaktion med djur?
11. Hur kan man använda sig av djur i arbetet med att utveckla barns omtanke för natur och miljö?
12. Anser du att man skulle kunna göra samma arbete med fiktiva djur, som nallar föreställande djur? Om inte, varför inte?
13. Vad är skillnaden på att arbeta med egna djur jämfört med att gå ut i naturen och titta på exempelvis myror eller sniglar i naturen?
14. Har ni några barn med någon form av diagnos? Har ni märkt skillnad på deras välmående och utveckling just i arbetet med djur?

Följdfråga beroende på svaret på fråga 7:

15. Är det olika med vilka djur barnen interagerar med? Finns det djur som främjar exempelvis empati/ansvarskänsla mer eller mindre?

Stort tack för din medverkan!

Bilaga 4

Fördjupade intervjufrågor till Förskola A

1. Hur tycker du barnen påverkas av utevistelsen tillsammans med djur? Positivt- och negativt.
2. Vad kan ni se utifrån barns utveckling och lärande främjas i arbetet med djur?
3. Hur anser du att arbetet med djuren påverkar barnen? Vad gynnar barnens utveckling och lärande genom ett djurinriktat arbetssätt?
4. På vilka plan främjas barns utveckling och lärande i arbete med djur, anser du? I tidigare forskning har vi läst att empatin utvecklas hos barnen. Vad anser du om detta?
5. Ett ständigt argument mot arbete med djur är att allergiska barn inte kan delta på samma sätt som barn utan allergier, hur uppfattar du detta? Är allergier ett problem i en förskoleverksamhet med djur? Har ni allergiska barn på förskolan?
6. Har ni några barn med någon form av diagnos? Har ni märkt skillnad på deras välmående och utveckling just i arbetet med djur?
7. Behöver arbetet med djur ske utomhus eller kan det lika väl ske inomhus?
8. Vad ser ni för nackdelar och svårigheter i arbetet med djur i förskoleverksamhet?
9. Kan barn utvecklas på samma sätt i en annan förskoleverksamhet utan djur som i en verksamhet med ett djurinriktat arbetssätt?

Stort tack för din medverkan!

**Med vänliga hälsningar
Emma Jonsson & Josefine Larsson
Uppsala Universitet, Campus Gotland**

Bilaga 5
Observationsschema

Engagemang/Koncentration

	Barn 1	Barn 2	Barn 3
Ansiktsuttryck <i>Glädje kontra ilska sorg, fokuserad blick kontra ofokuserad blick</i>			
Kroppsspråk <i>Kroppens hållning gentemot objektet</i>			
Rörelsemönster <i>Aktiv kontra passiv</i>			
Initiativtagande <i>Aktiv till att ta eget initiativ kontra passivitet</i>			
Utförandet av aktivitet <i>Genomför barnen uppgiften eller inte</i>			

Hur behandlar barnen djuren/Hur behandlar barnen varandra

	Barn 1	Barn 2	Barn 3
Ansiktsuttryck <i>Glädje kontra ilska/sorg, fokuserad blick kontra ofokuserad blick</i>			
Kroppsspråk <i>Kroppens hållning gentemot objektet</i>			
Rörelsemönster <i>Aktiv kontra passiv</i>			
Initiativtagande <i>Aktiv till att ta eget initiativ kontra passivitet</i>			
Socialt samspel Förhållandet mellan barn-djur, förhållandet mellan barn-barn <i>Interagerar barnen med varandra, interagerar barnen med djuren, uppstår det konflikter mellan barn-barn, barn-djur</i>			
Omsorg av djuren <i>Vänligt eller ovänligt förhållningssätt gentemot djuren</i>			

Bilaga 6

Tabell över deltagande pedagoger, intervjuers inspelningstid samt transkriptets längd i antal ord

	Inspelningstid	Antal ord vid transaktion
Pedagog 1	39 minuter	3 501 ord
Fördjupad intervju, Pedagog 1	40 minuter	3 608 ord
Pedagog 2	52 minuter	5 945 ord
Fördjupad intervju, Pedagog 2	44 minuter	3 864 ord
Pedagog 3	43 minuter	3 802 ord
Pedagog 4	41 minuter	3 628 ord
Pedagog 5	47 minuter	4 602 ord
Pedagog 6	45 minuter	4 409 ord
	Total inspelningstid: 351 minuter	Totalt antal ord: 33 359 ord

Bilaga 7

Information om intervjun

Till pedagoger anställda på Förskolan xxx

Information om en studie av förskoleverksamhet med djur

Vi är lärarstudenter som går sista terminen på förskolläraryrket och har påbörjat ett självständigt arbete vid Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier, Uppsala universitet, Campus Gotland.

Vårt självständiga arbete skall handla om på vilka sätt förskolans verksamhet och barn påverkas av arbete med djur. På vilka sätt påverkas barnen av detta? Vilka är utmaningarna att arbeta på detta sätt? Ämnet är för oss relevant då det är ett arbetssätt vi vill arbeta med samt själva har sett är något som ger mycket positiva resultat. Vi vill hitta ett arbetssätt som kan stärka barnen i deras livslånga lärande.

Vi kommer att samla in data genom att intervjua vid ett tillfälle utan att medverka på annat sätt och utan att påverka barnets vanliga aktiviteter. Vi kommer att använda oss av ljudinspelning för att kunna dokumentera och sammanställa.

Datainsamlingen kommer att ske under oktober månad. Insamlade data kommer att analyseras under innevarande termin. Data kommer att hanteras och förvaras på sådant sätt att ingen obehörig kan ta del av den, samt avskilt från personuppgifter. I redovisningar av studien kommer alla personuppgifter vara borttagna.

Deltagandet i studien är frivilligt. Deltagandet kan avbrytas när som helst, även efter att datainsamlingen är genomförd. Ingen ekonomisk ersättning utgår.

Om ni har ytterligare frågor angående studien går det bra att kontakta oss eller vår handledare (se nedan för kontaktuppgifter).

Studiens handledare: Stellan Sundh, Universitetslektor i didaktik

Tel: 0734618616 e-post: stellan.sundh@edu.uu.se

Visby den 13 oktober 2017

Emma Jonsson, emma.jonsson9077@student.uu.se

Josefine Larsson, josefine.larsson9608@student.uu.se

Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier, Uppsala universitet
Box 256, 751 05 Uppsala

Bilaga 8

Medgivande till deltagande

Till vårdnadshavare för barn på Förskolan xxx

Medgivande till deltagande i en studie

Studien, som kommer att handla om hur förskolebarn kan påverkas av interaktion med djur, kommer att utföras inom ramen för ett självständigt arbete. Studien utförs av Emma Jonsson och Josefine Larsson som går sista terminen på förskolläraprogrammet, Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier vid Uppsala universitet, Campus Gotland.

Jag ger härmed mitt medgivande till att mitt barn medverkar i ovan nämnda studie.

Jag har tagit del av informationen om studien. Jag är införstådd med att mitt barn kommer att observeras i sin skolmiljö. Jag har förklarat för mitt barn vad studien innebär och jag har uppfattat mitt barn har förstått detta och vill delta i studien.

Jag vet att ingen obehörig får ta del av insamlade data, och att data förvaras på ett sådant sätt att deltagarna inte kan identifieras.

Jag har informerats om att ingen ekonomisk ersättning utgår samt att mitt barns medverkan är frivillig och när som helst kan avbrytas, både av mig och av mitt barn.

Barnets namn: Födelsedatum:

1. Förälders/Vårdnadshavares namn:

Adress:

Telefon:

2. Förälders/Vårdnadshavares namn:

Adress:

Telefon:

.....
Ort och datum

.....
Underskrift vårdnadshavare 1

.....
Underskrift vårdnadshavare 2

.....
Barnets underskrift (om möjligt)

Blanketten skickas i bifogat svarskuvert